

”Tässä työssä parasta on se, että koet olevasi tärkeä. Lapset tulee tärkeiksi ja menee kyllä ihan ihon alle”

Lämmin vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa

Henna Felin

Sanna Santa

Tanja Tuominen

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2022

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

FELIN, HENNA; SANTA, SANNA & TUOMINEN, TANJA:

”Tässä työssä parasta on se, että koet olevasi tärkeä. Lapset tulee tärkeiksi ja menee kyllä ihan ihon alle”

Lämmin vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyö 60 sivua, joista liitteitä 4 sivua
Toukokuu 2022

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten kasvattajan lämmin vuorovaikutus toteutuu varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli kartoittaa, tuleeko lapsi kohdatuksi lämpimästi arjen vuorovaikutustilanteissa, sekä selvittää kasvattajien ajatuksia lämmintä vuorovaikutusta estävistä ja tukevista tekijöistä. Opinnäytetyössä avattiin teorian kautta varhaiskasvatusta toimintaympäristönä sekä syvennyttiin lämpimän vuorovaikutuksen piirteisiin ja merkityksiin.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, jossa aineistonkeruumenetelminä käytettiin havainnointia ja ryhmähaastattelua. Havainnointi toteutettiin videoimalla varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja lasten välistä vuorovaikutusta. Kasvattajien ajatuksiin lämpimästä vuorovaikutuksesta pureuduttiin ryhmähaastattelun avulla. Litteroitu aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin, ja analysoinnin tukena oli havainnointirunko, jonka tarkoituksena oli auttaa kiinnittämään huomio tutkimuksen kannalta oleellisiin asioihin.

Teoriaan peilatuissa tutkimustuloksissa kasvattajan lämmin vuorovaikutus näyttäytyi moniulotteisena ilmiönä. Tutkimustulosten perusteella kasvattajien lämmin vuorovaikutus näkyi kohtaamisena, läsnäolona, sitoutumisena ja sensitiivisyytenä sekä kasvattajien tunneälynä. Lisäksi tutkimustulokset osoittivat, että lämmin vuorovaikutus voi toteutua, vaikka jokin vuorovaikutuksen piirteistä jäisi vähäiseksi tai puuttuisi kokonaan. Yksittäisten piirteiden puuttuminen näytti kuitenkin heijastuvan lämpimän vuorovaikutuksen laatuun. Varhaiskasvatuksen avoin keskustelukulttuuri nähtiin edellytyksenä lämpimän vuorovaikutuksen toteutumiselle.

Lämmintä vuorovaikutusta varhaiskasvatuksessa voitaisiin jatkossa tutkia esimerkiksi keskittymällä siihen, miten kasvattajan lämmin vuorovaikutus tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Kasvattajien tietoisuutta lämpimän vuorovaikutuksen merkityksellisyydestä varhaiskasvatuksessa voitaisiin edistää esimerkiksi vuorovaikutuskoulutuksilla.

Asiasanat: vuorovaikutus, varhaiskasvatus, kasvattaja, päiväkot

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

FELIN, HENNA; SANTA, SANNA & TUOMINEN, TANJA:
Warm Interaction in Early Childhood Education

Bachelor's thesis 60 pages, appendices 4 pages
May 2022

The purpose of the thesis was to determine how the warm interaction was realized in early childhood education. Early childhood educators were observed in various everyday situations. The purpose of group interview was to determine, which factors supported or debilitated warm interaction between early childhood educators and children.

The data were collected through participant observation via video recording and group interviews. The data were analysed through qualitative content analysis utilizing observational framework.

The results of the study revealed that warm interaction did appear as multidimensional phenomenon. The results also showed that warm interaction of early childhood educators was shown as being present, committed, sensitive and emotionally intelligent.

Further studies are needed to clarify how early childhood educators' warm interaction affects children's growth, development, and learning. Interaction trainings could be a solution to increase early childhood educators' knowledge of warm interaction.

Key words: interaction, early childhood education, educator, day care centre

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	7
3	VARHAISKASVATUS TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	8
4	LÄMMIN VUOROVAIKUTUS.....	9
	4.1 Vuorovaikutuksen laadun merkitys lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisessa	9
	4.2 Kasvattajan herkkyys	10
	4.3 Lapsen autonomian kannattelu	12
	4.4 Lapsen palautteen vastaanottaminen	14
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	16
	5.1 Tutkimusmenetelmä.....	16
	5.2 Aineiston hankinta.....	16
	5.3 Aineiston analyysi	20
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	24
	6.1 Kasvattajan kohtaamisen taito	25
	6.2 Kasvattajan läsnäolon merkityksellisyys	26
	6.3 Kasvattajan tunneäly lapsen tunnetaitojen tukena	28
	6.4 Kasvattajan taito sitoutua vuorovaikutukseen	30
	6.5 Kasvattajan sensitiivisyys.....	33
	6.6 Lämpimään vuorovaikutukseen vaikuttavat tekijät haastateltavien näkökulmasta	35
	6.6.1 Kasvattajan vuorovaikutustaidot.....	36
	6.6.2 Kasvattajan lapsituntemus.....	38
	6.6.3 Kasvattajien välisen vuorovaikutuksen laatu	40
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	42
8	OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	49
9	POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUS	52
	LÄHTEET	55
	LIITTEET	57
	Liite 1. Havainnointirunko.....	57
	Liite 2. Ryhmähaastattelukysymykset.....	58
	Liite 3. Saatekirje	59
	Liite 4. Läheisyyden kehä	60

1 JOHDANTO

Oli luontevaa lähteä tekemään opinnäytetyötä yhdessä kasvatustieteen ammattilaisten kanssa. Koemme olevamme kasvattajina hyvin samanlaisia, lämpimiä ja ammatillisella rakkaudella varustettuja varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Jaamme samanlaiset arvot ja jokainen meistä haluaa tehdä omaa työtään suurella sydämellä. Opinnäytetyön aihetta miettiessämme huomasimme hyvin pian haluavamme syventää tietämystämme lasten ja kasvattajien välisen lämpimän vuorovaikutuksen merkityksellisyydestä ja toteutumisesta varhaiskasvatuksessa. Halusimme tietoa siitä, mitä lämmin vuorovaikutus vaatii kasvattajalta toteutuakseen. Vuorovaikutus on läsnä päiväkodin arjessa koko ajan, joten laadukkaan vuorovaikutuksen tulee mielestämme toteutua kokopäiväpedagogiikassa. Näin ollen aiheeksemme valikoitui lämmin vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa.

Sosiaalisessa mediassa ollaan huolissaan varhaiskasvatuksen laadusta, henkilökunnan työhyvinvoinnista ja varhaiskasvattajien joukkopaosta alalta. Mediassa puhutaan varhaiskasvatuksen kriisistä, ja päättäjiltä vaaditaan kovaan ääneen pikaisia toimia varhaiskasvatuksen resurssien parantamiseksi. Tällä hetkellä käydään työtaisteluja varhaiskasvatuksen työntekijöiden parempien työolosuhteiden puolesta. Tutkimustehtävään liittyy lisäksi merkitys alan houkuttelevuuteen, jota edistää hyvinvoivien lasten antama palaute sekä työn sisältö, laatu sekä sen tuoma kokemus siitä, että kasvattajat tekevät merkittävää työtä.

Avaamme opinnäytetyön toisessa ja kolmannessa luvussa tutkimuksen tarkoitusta ja tavoitetta sekä varhaiskasvatusta tutkimuksen toimintaympäristönä. Neljännessä luvussa kerromme vuorovaikutuksen merkityksestä ja sen laadusta, jonka kuvaamme lämpimänä vuorovaikutustapana. Avaamme lämpimän vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehitykselle, hyvinvoinnille sekä tunteiden käsittelylle tutkitun tiedon sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kautta, sillä vuorovaikutus on tärkeä perusta laadukkaan pedagogiikan toteutumisessa (OPH 2019, 22). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on kasvattajia velvoittava asiakirja, joten ei ole yhdentekevää, miten vuorovaikutusta

toteutetaan ja millaisena se arjessa näyttäytyy. Avaamme kolmen eri teeman kautta kasvattajan lämmintä vuorovaikutustapaa, jotka olemme ajatelleet parhaiten ilmentävän lämmintä vuorovaikutusta. Nämä kasvattajan piirteet ovat suuntaa antavana tekijänä tutkimuksen havainnointivaiheessa. Teemoiksi valikoituivat aikuisen herkkyys, lapsen autonomian kannattelu sekä lapsen palautteen vastaanottaminen. Lisäksi avaamme muita kasvattajan lämpimän vuorovaikutuksen piirteitä, jotka nousevat esiin tutkimustuloksista.

Opinnäytetyön viidennessä luvussa kerromme käyttämistämme tutkimusmenetelmästä, aineiston keruusta ja aineiston analyysistä. Avaamme lisäksi aineiston analyysin vaiheita. Tarkastelemme johtopäätöksissä tutkimustuloksia havainnoinnin ja ryhmähaastattelun näkökulmista. Johtopäätöksissä käsittelemme tutkimustuloksia muualla tutkittuun tietoon peilaten.

Lopuksi pohdintaosuudessa käymme läpi tutkimusprosessin eettisyyttä ja luotettavuutta. Tuomme myös esiin ajatuksiamme lämpimän vuorovaikutuksen ilmenemisestä sekä mietteitämme siitä, mikä voisi mahdollistaa kasvattajien lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisen jatkossa myös jatkotutkimuksen näkökulmasta.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia kasvattajan lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksena on selvittää, miten lämmin vuorovaikutustapa ilmenee kasvattajan toiminnassa sekä millä tavoin kasvattajan lämmin vuorovaikutustapa ilmenee kasvattajan ja lapsen välisissä vuorovaikutustilanteissa.

Tarkoituksena on myös tutkia kasvattajien näkemyksiä siitä, miten he ajattelevat lämpimän vuorovaikutuksen vaativan kasvattajalta, sekä mikä mahdollisesti estää tai tukee lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista.

Tutkimuskysymyksemme muotoituivat seuraavanlaisesti:

1. Miten lämmin vuorovaikutus näkyy varhaiskasvattajien toiminnassa?
2. Mikä tukee tai estää lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista?

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millä tavoin kasvattaja voi ilmentää lämmintä vuorovaikutusta varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on myös tiedostaa lämmintä vuorovaikutustapaa tukevia ja estäviä tekijöitä. Toivomme, että opinnäytetyömme antaisi kasvattajille käytännön tietoa siitä, millä tavoin jokainen kasvattaja voisi kehittää omia vuorovaikutustaitojaan.

3 VARHAISKASVATUS TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

Varhaiskasvatus on lapsen tavoitteellisen ja suunnitelmallisen opetuksen, hoidon sekä kasvatuksen kokonaisuus, joka muodostuu pedagogiikan ympärille. Pedagogiikan ydin muodostuu kasvattajan käsitykseen lapsesta, jota tukee tutkittu tieto lasten hoidosta, kasvusta ja oppimisesta. Kasvatus toimintana välittää, muodostaa ja uudistaa kulttuurisia arvoja, normeja sekä tapoja. Lapsia ohjataan arvioimaan ja muodostamaan omia käsityksiä kasvatuksen tuella. Opetus pyrkii kehittämään lasten oppimista ja ymmärrystä itsestään, muista ihmisistä ja ympäristöstään. Hoito nähdään tunneperäisenä ja fyysisten perustarpeiden tyydyttämisenä. Vuorovaikutussuhteen molemminpuolisuus ja kunnioitus yhdistettynä positiiviseen kosketukseen sekä läheisyyteen mahdollistavat onnistuneen huolenpidon ja hoivan. (OPH 2019, 23.)

Kasvattajien toiminta varhaiskasvatuksessa on siis aina perusteltua, sekä se nojaa kasvatustieteiden ja kehityspsykologian tutkimuksiin. Varhaiskasvatuksen on tarkoitus tukea lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista sekä edistää lapsen hyvinvointia pedagogiikan kautta. (Ahonen, L & Roos, P 2021, 6.) Pedagogiikka varhaiskasvatuksessa sisältää myös laadukkaan vuorovaikutuksen sekä lapsen, että huoltajien kanssa. Laadukas vuorovaikutus perustuu vastavuoroisuuteen, dialogisuuteen sekä varhaiskasvattajan ja lapsen väliseen lämpöön ja luottamukseen. Laadukas vuorovaikutus luo perustan pedagogiselle toiminnalle. Se myös tukee lapsen osallisuutta, motivaatiota, kehitystä ja oppimista. (Kangas, Karlsson & Lastikka 2021, 12, 80, 81.)

4 LÄMMIN VUOROVAIKUTUS

4.1 Vuorovaikutuksen laadun merkitys lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisessa

Jokaisella ihmisellä on tarve sekä kyky olla vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutus lähtee jo ihmisen varhaisvuosista, jolloin jo pieni lapsi on sosiaalisessa mielessä riippuvainen muista ihmisistä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 27.) Lapsen tarpeisiin vastaaminen, niin nälkään, väsymykseen tai itkuun, tukee lapsen myönteistä vuorovaikutusta ihmisiin. Näin lapsi saa tunteen, että hänen tarpeensa ovat tärkeitä. Vuorovaikutusaloitteisiin vastaaminen rakentaa lapsen luottamusta muihin ihmisiin. Myönteisillä kokemuksilla on valtavan suuri merkitys mielen rakentumiselle sekä aivojen kehittymiselle, ja vuorovaikutus tukeekin ensimmäisiä elinvuosia rakentaen ja muokaten aivoja. Merkittävää aivojen kehitykselle on saatu hoiva ja arjen toistuvat kokemukset. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, n.d.)

Jo pieni lapsi kykenee ilmaisemaan tarpeitaan sanattomasti. Ilmeet, ääntelyt, eleet ja osoittaminen ovat pienelle lapselle tapa ilmaista tarpeitaan ja ajatuksiaan. Seppänen (2021, 88) lisää sanattomaan viestintään kuuluvaksi asennot, katseen ja kosketuksen sekä liikkeet. Lapselle onkin tärkeää, että aikuinen vastaa vuorovaikutukseen käyttäen myös sanatonta viestintää elein ja ilmein. Lapsi oppii sanattomaan viestinnän kautta huomaamaan, että hän kykenee vuorovaikutukseen muiden kanssa, vaikka puhuttua kieltä ei olisi. Jo parikuinen lapsi alkaa omaksumaan, että vuorovaikutuksessa on kyse dialogisuudesta, jossa molemmilla on tilaa ilmaista itseään. Tämä luo syvällistä yhteyttä lapsen ja kasvattajan välille. (Ahonen & Roos 2021, 58, 64.)

Vuorovaikutustaidot ja kieli kehittyvät vain olemalla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tämän vuoksi onkin tärkeää tiedostaa, että jo pienestä asti koetut vuorovaikutustilanteet ovat lapsen kehitykselle tärkeitä. Kasvattajalta vaaditaan tietoisuuden ja herkkyyden lisäksi sitoutumista ja tahtoa olla aidosti vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. (Ahonen & Roos 2021, 57, 63.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lämmin vuorovaikutus ei nouse esiin

omana käsitteenä, mutta kaikki lämpimän vuorovaikutuksen elementit sieltä löytyvät. Esimerkiksi henkilöstön työtavoissa (OPH 2019, 38) edellytetään sensitiivistä läsnäoloa, lasten tunnetilojen ja aloitteiden havaitsemista sekä kykyä vastata lapsen tarpeisiin.

Kasvattajan lasta arvostava vuorovaikutustapa on myös yhteydessä lasten väliseen vuorovaikutukseen sekä positiivisten vertaissuhteiden syntyminen. Vuorovaikutuksen avulla vahvistetaan lasten yhteistä ymmärrystä, myötätuntoa ja yhteistä toimintaa. (Kangas ym. 2021, 208.) Kasvattajan on esimerkiksi tärkeä tiedostaa, mitä lasten välisissä leikki- ja vuorovaikutustilanteissa tapahtuu. Tämän vuoksi kasvattajan on tärkeää viettää mahdollisimman paljon aikaa lasten tasolla, havainnoiden ja osallistuen lasten vuorovaikutustilanteisiin. Nämä estävät kasvattajien väärin johtopäätösten sekä virhetulkintojen syntymistä. (Leskisenoja 2019, 103.)

4.2 Kasvattajan herkkyys

Herkkyys eli sensitiivisyys on tunneperäistä ymmärrystä toisen ihmisen kokemusmaailmasta sekä oman toimintatavan muuttamista tilanteeseen sopivaksi. Kasvattajan herkkyyttä on tunnistaa lapsen yksilölliset tarpeet sekä erilaiset mielenkiinnon kohteet. Myös lapsen sosiaalisten taitojen tukeminen nousee tärkeänä kasvattajan herkkyiden muotona. (Ahonen & Roos 2021, 52, 65.) Laane & Saukkola (2018) painottavat, että kasvattajan herkkyyttä on tukea lasten tunnetaitoja jättämättä lasta yksin tunteiden kanssa. Tunnetaitojen opettelu yhdessä kasvattajan kanssa tukee lapsen tunteiden käsittelyä ja tunnistamista myöhemmin myös itsenäisesti. Tunteita vastaanottava ja salliva kasvattaja on lapsen luottamuksen arvoinen. Kasvattajan taitoa on ymmärtää lapsen tunteen takana oleva syy, eikä lapsen aikaisempi käytös saa määrittää tapaa, jolla kasvattaja kohtaa lapsen. Jokaiseen tunnetilaan tulisi vastata aina empaattisesti ja ymmärtäväisesti. (Laane & Saukkola 2018, 94, 123–125.)

Lapsen tunteiden käsittelyssä kasvattajan tunneäly on tärkeässä osassa. Tunneäly nähdään aivojen valmiutena vastaanottaa, käsitellä, ymmärtää sekä kykyä kehittää niitä taidoksi, jota kutsutaan tunnetaidoiksi. Tunneälykäs

kasvattaja ymmärtää, kuinka erilaisissa tunteita herättävässä tilanteessa tulisi toimia. Tunneälykkyyttä voidaan verrata perinteiseen älykkyyteen. Tunneäly kuin älykkyyksikin on synnynnäinen osa jokaista ihmistä, kuitenkin riippuen kokemuksista miten tunnealueet aktivoituvat ja näkyvät käyttäytymisessä. Tunnetaidon omaava yksilö voi kehittää omia tunneprosesseja ja tunnereaktioita, jotka lisäävät omaa ja toisten hyvinvointia. (Köngäs, M. 2019, 27.)

Lapsen tunteiden kirjo voi näyttäytyä monin eri tavoin, ja se vaatii kasvattajalta herkkyyttä ja taitoa tukea lasta myös haastavissakin tunnetiloissa. Lapsen tunteita ei pidä koskaan sivuuttaa, vaan ne tulee ottaa todesta. On tavallista, että edelleen koetaan hyväksi tavaksi harhauttaa lapsi ajattelemaan jotain muuta surun keskellä. (Ahonen & Roos 2021, 49.) Tunteiden sivuun työntäminen ei kuitenkaan ole lapsen tunnesäätelyn kannalta aina hyvä ratkaisu. Lapsi saattaa kokea, että tunteet eivät ole sallittuja, eikä lapsi myöskään opi tunnistamaan, nimeämään ja käsittelemään tunteita, mikäli tunteet sivuutetaan toistuvasti. (Köngäs 2019, 120.) Tunteiden käsittelytapaan lasten kanssa ei myöskään tule suhtautua liian mustavalkoisesti, vaan siinä tarvitaan kasvattajan herkkyyttä tunnistaa, mikä palvelee ja tukee lapsen tarpeita. Lapsen tunteminen sekä kasvattajan kyky vastaanottaa lapsen viestintää auttaa lapsen yksilöllisten tarpeiden vastaamiseen. (Ahonen & Roos 2021, 51.)

Kasvattajan herkkyyttä voidaan kuvailla myös huolenpitona ja läheisyytenä, jotka ovat keskeisessä osassa tukemassa lasta tunnetiloissa. Mikäli lapsesta tuntuu hyvältä, on fyysinen läheisyys tärkeässä osassa lapsen turvallisuuden kokemusta sekä tunnesäätelyn tukemisessa. On tärkeää tiedostaa, että turvaton ympäristö ja tunnetila aiheuttaa lapselle stressiä, joka on pitkäkestoisena uhka lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Stressin lievitykseen auttaa sensitiivinen aikuinen, joka tukee lasta kokonaisvaltaisesti tunnekokemuksien säätelyssä myös huolenpidon ja läheisyyden avulla. (Ahonen & Roos 2021, 49–50.) Läheisyys on myös kasvattajan tapa osoittaa hellyyttä lapselle, joka viestii lapselle hänen olevan tärkeä (Seppänen, 2021, 89).

Sensitiivinen aikuinen on usein myös empaattinen, joka on tärkeä osa lämmintä vuorovaikutustapaa. Trogen (2020) avaa empatian olevan hyväksymistä sekä kykyä ymmärtää toisen kokemusta ja tunnetta kussakin tilanteesta. Empatia

auttaa lapsen tulemista kuulluksi ja ymmärretyksi. Empatia ei ole lapsen tunteeseen ajelehtimistä eikä lapsen tunteen ottamista kasvattajan omaksi tunteeksi. Kasvattajan tehtävä on nähdä, sanoittaa ja ymmärtää asiat lapsen kannalta, kuitenkin ottamatta lapsen tunnetta omakseen. (Trogen 2020, 225–226.)

4.3 Lapsen autonomian kannattelu

Merkittävää lämpimän vuorovaikutuksen toteutukselle on lämmin ja turvallinen vuorovaikutus sekä lapsen itsetunnon ja autonomian vahvistaminen. Lapsen kasvun ja oppimisen tukeminen on helpompaa, kun tiedostetaan lapsen vahvuudet sekä se, mikä motivoi ja kiinnostaa lasta oppimaan. Tärkeää on mielihyvää tuottava lämmin vuorovaikutus. Kannustaminen, positiivinen palaute sekä yrityksen ja onnistumisen kokemukset tukevat lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. (Kangas ym. 2021, 69, 81.)

Lämpimän vuorovaikutuksen tukemiseksi on tärkeää tunnistaa lapsen perustarpeita, jotka nähdään lapsen itsenäisyyden tukemisena. Lapsi tarvitsee kasvattajan tukea oppiakseen toimimaan itsenäisesti. Autonomian kannattelu näkyy hyvässä vuorovaikutuksessa niin, että kasvattaja iloitsee lapsen yrityksestä, onnistumista ja tekemisestä. Tavoitteena on auttaa lasta toteuttamaan itseään vahvuuksiensa mukaisesti tarjoamalla lapselle päivittäin valinnanmahdollisuuksia. Tässä on tärkeää huomioida lapsen ikä ja kyvyt, joka vaatii kasvattajalta lapsen yksilöllistä tuntemista. (Kanninen & Sigfrids 2012, 21.)

Autonomia on lapsen tunne siitä, että hän voi olla aktiivinen toimija ryhmässä. Lapsi pystyy lisäksi vaikuttamaan oman ryhmänsä toimintaan ja hän myös kokee toiminnan merkitykselliseksi itselleen. Lapsen toimintaa tukee rutiinit, ennakoitavuus, ymmärrys päivän kulusta ja mahdollisuus vaihtoehtoihin. Jokaisen lapsen vahvuudet, voimavarat ja kiinnostuksen kohteet tulisi ottaa lapsiryhmässä huomioon. (Kangas ym. 2021, 65.) Lapsen autonomiaa tukee lapsen kannustus ilmaisemaan itseään aktiivisesti monin eri tavoin. On tärkeää myös antaa tilaa tutkimiselle, kasvulle, kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle.

Kasvattajan vastuulla on siis tarjota lapselle monipuolista aktiviteettia ja oppimisen kokemuksia monilta eri oppimisen alueilta. (OPH 2019, 32–33.)

Myönteisten oppimiskokemusten syntymisen sekä kasvattajan ja lapsen välisen suhteen vahvistumisen nähdään tapahtuvan kasvattajan huomioidessa lapsen mielenkiinnonkohteet ja tarpeet. Kasvattajien havainnoinnin avulla kasvattaja oppii tuntemaan lasta ja lapsen taitoja paremmin. Merkittävänä lasten omatoimisuuden tukijana nähtiin kasvattajan luottamus lapsen taitoihin ja vastuun antaminen (Ranta 2021, 123, 129–130.) Vastuun antaminen lapselle lisää lapsen vastuuntuntoa ja itsearvostusta. Näin myös lapsen ymmärrys itsestä kasvaa. Toimintatapojen tulisi mahdollistaa lapsen ajatusten, kokemusten ja tunteiden ilmaiseminen vuorovaikutuksessa kasvattajien ja muiden lasten kanssa. Kasvattajien tulisi olla kiinnostuneita lapsen omista näkemyksistä sekä huomioida lasten tarpeet ja toiveet toimintatavoissaan. (Marjanen ym. 2013, 91.)

Lapsen tarpeiden ja toiveiden huomiointi vaatii kasvattajalta vuorovaikutukseen paneutumista. Vuorovaikutuksen laatuun kuuluu lapsilähtöinen toiminta, jota painotetaan vahvasti varhaiskasvatushenkilöstöä velvoittavassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH 2019, 19). Lapsilähtöinen toiminta vaatii lapsiryhmän tuntemista, mikä tarkoittaa tilojen sekä pedagogisen toiminnan suunnittelua lapsen mielenkiintojen, vahvuuksien ja kehitystason mukaisesti. Edellä mainittuja asioita ei voida toteuttaa ilman kasvattajan sitoutumista ja ymmärrystä vuorovaikutuksen tärkeydestä. Tämän vuoksi vuorovaikutusta ei voida korostaa liikaa, sillä lämmin vuorovaikutus on perusta laadukkaan pedagogisen varhaiskasvatuksen toteutumiseksi. (Ahonen 2017, 49.)

Lapsilähtöisyyden vastakohtana nähdään aikuislähtöisyys. Aikuislähtöisessä toiminnassa kasvattaja on toiminnan keskiössä. Toiminta on etukäteen suunniteltua, rutiininomaista ja joustamatonta. Kasvattaja johtaa ja rajaa lasten puheenvuoroja ollen itse äänessä. Puhutaan laumapedagogiikasta, johon sisältyy kasvattajan antamien ohjeiden mukaan toimiminen, paikallaan istuminen ja odottelu. Lapsen vaikuttamismahdollisuudet jäävät tällöin vähäisiksi. Laumapedagogiikassa lapsen yksilöllinen huomioiminen ei toteudu, koska lasten

ajatellaan oppivan ja kasvavan samalla pedagogisella ohjauksella. (Ahonen & Roos, 2019, 20.)

4.4 Lapsen palautteen vastaanottaminen

Lapsella on tarve tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi. Kasvattajan tehtävä on opastamisen sijaan antaa lapselle mahdollisuus mielipiteiden esille tuomiseen sekä oppimiseen lasten omien mielenkiintojen mukaisesti. Kasvattajan ollessa vuorovaikutussuhteessa lapsen kanssa on otettava huomioon, että vastassa on tasa-arvoinen sekä täysvertainen yhteiskunnan jäsen, jolla on oma tahto sekä oikeus vaikuttaa omaan elämäänsä. (Köngäs 2019, 81.) Ahonen & Roos (2021, 59) painottaa kirjassaan, kuinka lapsen kanssa vuorovaikutuksessa ollessaan kasvattajan on tärkeä huomioida lapsen viestintää sekä vastaanottaa palautetta meneillään olevasta toiminnasta.

Viestinnässä tärkeässä osassa on kuuntelu. Seppäsen (2021) mukaan aktiivisessa kuuntelussa kuuntelija varmistaa, että on ymmärtänyt vastapuolen viestin oikein. Siihen liittyy lisäksi tahto saavuttaa toisen tunnetila, sanoittaa tunnetta sekä kysyä toisen toiveista ja tarpeista. Aktiivinen kuuntelija pyrkii katsomaan asioita vastapuolen kannalta ja asettumaan hänen asemaansa. Reflektiivinen eli heijastava kuuntelu puolestaan tarkoittaa kuuntelijan tavoitetta heijastaa puhujan puhetta. Kuuntelija toistaa ja varmistaa ymmärtäneensä puhujan viestin. Näin tekemällä puhujalle avautuu mahdollisuus ymmärtää itseään paremmin ja löytää ratkaisuja mahdollisiin ongelmiin. Puhujan rooli on aktiivinen, jolloin kuuntelija yrittää heijastavan kuuntelun avulla luoda empaattista ilmapiiriä sekä osoittaa kiinnostuksensa puhujan ajatuksiin. (Seppänen 2021, 94, 98–99.)

Kasvattajan kyky osoittaa kiinnostusta lapsen ajatuksiin sekä ottaa vastaan lapsen palautetta on yksi laadukkaan pedagogiikan toteutumisen mittareista. Lapsen motivaatiota ja oppimista tukee tarpeeksi haastava toiminta, jota kasvattaja kykenee tarjoamaan vain havainnoimalla lapsen antamaa palautetta ja antamalla sille arvoa. Lasta havainnoimalla ja vastaanottamalla lapsen palautetta meneillään olevasta tilanteesta, kasvattaja näkee, milloin lapsi

tarvitsee tukea. Kasvattajan on tärkeä päästää irti liian tarkoista suunnitelmista ja muokata toimintaa juuri lasten palautteen mukaan. Mikäli kasvattaja kokee, että suunniteltu toiminta ei tue lapsen toimintaa ja mielenkiinto ohjautuu toisaalle, on kasvattajan tehtävänä muokata toimintaa lapsen mielenkiinnon mukaisesti. (Ahonen & Roos 2021, 58–59.)

Palautteen vastaanottaminen on haastavampaa, mitä pienempi lapsi on kyseessä. Lapselle on sanattomasti vaikeampi tuoda esille, mitä he tarvitsevat ja haluavat. Sanatonta viestintää käyttävä lapsi voi kuitenkin tehdä paljon vuorovaikutusaloitteita, jolloin aloitteet voivat helposti jäädä ilman kasvattajan huomiota. Tämän vuoksi kasvattajan on tärkeää havainnoida lapsen sanallista ja sanatonta viestintää sekä ymmärtää lapsen tarpeita. Yksipuolinen ja huomiotta jättävä vuorovaikutus tyrehdyttää lapsen aloitteet ja ajatukset, jolloin lapsi helposti kokee itsensä ulkopuoliseksi. (Kangas ym. 2021, 81, 87.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus toteutettiin käyttämällä laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullisen tutkimuksemme tarkoituksena on ymmärtää sekä kuvata analysoiden havainnoitavaa kohdetta, esimerkiksi toimintaa, ihmissuhteita tai toiminnan organisoitumista. Pohjalla on ajatus kulttuurin vaikutuksesta ihmisen käyttäytymisen muovautumiseen. (Metsämuuronen 2000, 18–20.)

Laadullinen tutkimusote on perusteltua esimerkiksi silloin, kun tutkittavana ovat aidot tilanteet, joita ei kokeellisesti voi järjestää, tai joissa kontrolli lähes kaikkiin vaikuttaviin tekijöihin ei onnistu. Samoin laadullinen tutkimusote soveltuu hyvin, kun halutaan tietoa tiettyjen asioiden syy-seuraussuhteista, ilman mahdollisuutta tutkia sitä kokeellisesti. (Metsämuuronen 2000, 14.) Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2013, 161) määrittävät laadullisen tutkimuksen lähtökohdaksi todellisen elämän kuvaamisen ja kohteen mahdollisimman kokonaisvaltaisen tutkimisen.

5.2 Aineiston hankinta

Laadullisen tutkimusotteen tutkimustekniikaksi eli aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui ryhmähaastattelu ja kasvattajien havainnointi videoinnin avulla. Hirsjärven ym. (2013) mukaan havainnointi menetelmänä vaatii paljon työtä, mutta sillä on pitkä historia muun muassa kasvatustieteissä. Menetelmänä havainnointi soveltuu loistavasti vuorovaikutuksen tutkimiseen tai nopeasti muuttuvien sekä vaikeasti ennakoitavien tilanteiden tutkimiseen. Havainnointi menetelmä saattaa kuitenkin häiritä aitoa tilannetta tai jopa muuttaa sen kulkua. Tutkimuksen objektiivisuus saattaa kärsiä, jos havainnoijan mahdollinen emotionaalinen sitoutuminen havainnoitavaan kohteeseen tai tilanteeseen pääsee syntymään. (Hirsjärvi ym. 2013, 212–213.) Havainnointi toteutui ilman varsinaista osallistumista. Ilman osallistumista tutkija on selvästi havainnoijan roolissa eikä samaistu tutkittavaan kohteeseen (Metsämuuronen 2000, 45).

Tutkimuksessa olleet kasvattajat sekä lapset eivät olleet tutkijoille tuttuja entuudestaan, jonka vuoksi objektiivisuus havainnoitaviin säilyi.

Tutkimus suoritettiin kolmessa tamperelaisessa päiväkodissa. Päiväkodit valikoituivat suositusten perusteella, joita suosittelivat päiväkodin johtajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Suositukset perustuivat siihen, että näissä ryhmissä toteutuisi kasvattajan lämmin vuorovaikutus. Päiväkodin valinnalla ei ollut niin suurta merkitystä tutkijoille, koska olettamuksena oli laadukas vuorovaikutuksen toteutuminen jokaisessa päiväkodissa.

Tutkimukseen osallistuneet ryhmät koostuivat yhdestä alle kolmevuotiaiden sekä kahdesta 3–5-vuotiaiden ryhmistä. Kasvattajia, joiden toimintaa havainnointiin, oli kahdessa ryhmässä kolme. Yhdessä ryhmässä havainnointi keskittyi vain yhteen kasvattajaan, sillä kaksi muuta kasvattajaa olivat poissa työstä kuvauspäivänä. Tutkimukseen osallistuneet kasvattajat olivat ammattinimikkeiltään sekä varhaiskasvatuksen opettajia että varhaiskasvatuksen lastenhoitajia.

Tutkimuksen ajankohta sovittiin etukäteen kasvattajien kanssa. Ryhmän kasvattajille kerrottiin myös etukäteen tutkimuksen tarkoitus, sekä tutkimusmenetelmämme, joita olivat havainnointi videokuvaamalla sekä ryhmähaastattelu. Ryhmähaastattelun sisältö sekä havainnointirunko avattiin myös tutkimukseen osallistuneille kasvattajille ennen tutkimusta. Keskustelut käytiin pääsääntöisesti puhelimitse ja sähköpostitse. Vanhempien informoiminen tapahtui saatekirjeen (liite 3) avulla, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoitus. Saatekirjeessä vanhemmilta pyydettiin lupa heidän lapsensa osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen sisältö sekä saatekirje lähetettiin tiedostona kasvattajille, jolloin kasvattajat antoivat saatekirjeet lasten vanhemmille sekä keräsivät ne luvan saatuaan talteen. Ratkaisuun päädyttiin siksi, että tutkijoiden omat työt sekä alati päivittyvät Tampereen kaupungin koronaohjeistukset, jotka eivät sallineet ulkopuolisia päiväkotiin, vaikuttivat vierailuun. Tutkimuksen kulku eli myös henkilöstöressien ja sairaustapauksien vuoksi, joten havainnointia ja ryhmähaastattelun ajankohtaa jouduttiin siirtämään useamman kerran.

Havainnointi toteutettiin ryhmissä siten, että kaksi tutkijaa oli koko ajan paikalla itse kuvaten. Tämä toimi isompien ryhmässä luontevasti. Lapset olivat selvästi tietoisia tutkijoista, mutta siitä huolimatta tutkimus sujui suunnitellusti. Osa lapsista seurasi (ajoittain) katseellaan tutkijan liikkuesssa päiväkodin tiloissa. Lapset ottivat myös sanallista kontaktia ja vastavuoroista keskustelua käytiin tutkijoiden ja lasten kesken. Pääasiallisesti viestintä oli kuitenkin sanatonta tai vastaukset lyhyitä, joka mahdollisti tutkimuksen toteutuksen ilman havainnoijan vaikutusta tutkittuun tilanteeseen. Havainnointitilanne oli jännittävä tutkijoille, mutta pääasiallisesti jännitys liittyi kuitenkin tekniikan ja videoinnin onnistumiseen. Yksi kasvattajista kertoi myös jännittäneensä alussa, mutta myöhemmin ei enää huomannutkaan kameran läsnäoloa.

Yksi tutkijoista asetti kameran hyllylle kuvaamaan ja istui seuraamaan tilannetta etäältä. Tämä mahdollisti luonnollisemman tilanteen, jolloin lapset eivät kiinnittäneet huomiota kameraan niin useasti. Muutama yksittäinen lapsi huomasi kameran läsnäolon, joka saattoi kasvattajan mukaan vaikuttaa tutkimustilanteessa lapsen vetäytymisenä ja ujoutena. Kameran sijoittaminen hyllylle mahdollisti tutkijan fyysisen läsnäolon ryhmässä paremmin, jolloin havainnointiin keskittyminen oli helpompaa. Myös lasten aloitteisiin vastaaminen mahdollistui, vaikka tutkija olikin hieman etäällä tilanteesta. Tutkijan toiminnan taustalla oli myös pyrkimys luoda luottamusta pieniin lapsiin omalla olemuksella, avoimuudella sekä sanattomilla eleillä, esimerkiksi hymyllä ja kosketuksella.

Videointi tapahtui arjen eri tilanteissa, joita olivat ruokailu, siirtymätilanteet, ohjattu toiminta ja vapaa leikki. Havainnoitavan aiheen teemat nostavat tutkimusongelmaa valaisevia asioita esiin (Eskola & Suoranta 2008, 174). Aineistosta toisin sanoen etsittiin ja eroteltiin oleellinen tieto tiettyjen teorialähtöisten teemojen perusteella, jotka olimme luokiteltu etukäteen havainnointirungoksi. (liite 1.) Otimme huomioon myös aineiston pohjalta nousseet havainnot, joita emme olleet etukäteen luokitelleet lämpimän vuorovaikutuksen teoreettisiin teemoihin.

Havainnoinnin lisäksi järjestimme ryhmähaastattelun havainnoitavien ryhmien kasvattajien kesken. Ryhmähaastattelussa on yleensä tarkoitus esittää vuorotellen kysymyksiä kaikille osallistujille, jolloin tilannetta voisi kuvailla

enemmän haastatteluna kuin ryhmäkeskusteluna. Ryhmähaastattelu on kuitenkin hyvin joustava ja monikäyttöinen, ja siksi ryhmähaastattelu voidaan toteuttaa muun muassa haastattelun ja keskustelun yhteismuotona. Keskustelussa voi tulla esiin asioita, joita haastateltava ei olisi aikaisemmin ajatellut kysyä. Tämän vuoksi ryhmähaastattelussa saattaa saada rikkaan ja monipuolisen aineiston. (Puusa 2020, 110–111.) Ryhmäkeskustelu auttaa myös ymmärtämään ryhmän keskinäisiä toimintatapoja. Keskustelun avulla voidaan selvittää ryhmän mielipiteitä, erimielisyyksiä sekä perustella omia näkemyksiä. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017, 68.)

Ryhmähaastattelu toteutettiin ennalta esitettyjen kysymysten avulla. Ryhmähaastattelukysymykset lähetettiin tutkimukseen osallistuneille kasvattajille sähköpostilla ennen ryhmähaastattelua. Ajatuksena oli, että kasvattajat voisivat tutustua kysymyksiin rauhassa etukäteen. Kysymyksillä selvitettiin kasvattajien näkemyksiä lämpimästä vuorovaikutuksesta sekä sitä estävistä ja tukevista tekijöistä. Haastateltavien tietämättömyys haastattelun sisällöstä saattaisi aiheuttaa kieltäytymistä osallistua haastatteluun. Ennalta tiedetyt kysymykset vaikuttavat haastattelun onnistumiseen sekä siihen, että haastattelun avulla saadaan halutusta aiheesta mahdollisimman paljon tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Havainnoitavien kasvattajien ryhmähaastattelut toteutettiin myös kyseisissä päiväkodeissa etukäteen sovittuna ajankohtana. Ryhmähaastatteluiden toteutustapoihin tuli muutoksia matkan varrella. Muutoksia aiheutti henkilöstöressurssien vaje haastattelijan tai haastateltavien kasvattajien työyhteisöissä. Lopullinen toteutustapa oli päiväkodissa tehty ryhmähaastattelu, johon osallistui kaksi kasvattajaa, sekä kaksi Teams-kokouksena toteutettua haastattelua, joihin osallistui yhteensä kolme kasvattajaa. Loput kasvattajista vastasi haastattelukysymyksiin kirjallisesti. Päiväkodissa sekä Teams:in kautta käydyt haastattelut mahdollistivat ja rikastivat yhteistä keskustelua myös varsinaisten kysymysten ulkopuolelta olevista aiheista. Myös tarkentavien kysymysten tekeminen oli helpompaa vastavuoroisessa keskustelussa, jossa haastattelijan rooli oli osallistuvampi ja se mahdollisti asioiden esille nostamista keskustelun edetessä. Kirjallisesti haastatteluun vastanneiden vastaukset jäivät suppeiksi.

Etukäteen annetut kysymykset mahdollistivat haastateltavien tutustumisen haastattelun aiheeseen ja teemoihin, jolloin kysymyksiin valmistautuminen oli mahdollista. Ryhmähaastattelussa käytössä oli valmiiksi laaditut kysymykset (liite 2), jota käytettiin haastattelun runkona. Laadullisena tutkimusmenetelmänä ryhmäkeskustelun tavoitteena oli saada ryhmänä keskustelua aiheesta, jota tutkitaan. Useamman ihmisen haastattelu samaan aikaan antaa mahdollisuuden kohdentaa aiheen siihen suuntaan, mikä on haastateltaville tärkeintä tai yhteistä. Ryhmäkeskustelun keskeinen ominaispiirre on osallistujien välinen vuorovaikutus. (Valtonen & Viitonen 2020, 113.)

5.3 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analysointimenetelmäksi valikoitui sisällönanalyysi. Sisällönanalyysissa Tuomen & Sarajärven (2009) mukaan tutkittava ilmiö tiivistetään ja järjestetään yleiseen muotoon kerätyn aineiston avulla johtopäätösten tekemistä varten. Sisällönanalyysin avulla etsitään ja nostetaan inhimillisiä merkityksiä tekstistä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104). Aineiston analysointi tapahtui pääosin vasta videoinnin litteroinnin yhteydessä, mutta joitain havaintoja ja analyyseja nousi esiin jo tutkimushetkellä. Hirsjärvi ym. (2013) toteaa analyysivaiheen olevan se tärkeä vaihe, josta löytyy vastaukset tutkijan esittämiin ongelmiin. Analyysivaiheessa voi myös yllättäen selvittää oikea tutkimusongelma aiemmin esitettyjen tutkimuskysymysten sijaan. (Hirsjärvi 2013, 221.)

Aineiston analysointi aloitettiin litteroimalla kaikki kerätty videomateriaali tekstiksi. Litterointia on tarkoituksenmukaista käyttää silloin kun puhutaan tallennetun laadullisen aineiston puhtaaksi kirjoittamisesta sanasta sanaan. (Hirsjärvi ym. 2013, 222.) Aineiston puhtaaksi kirjoittamiseen päädyttiin siksi, koska videoaineiston katsominen yhdessä olisi ollut aikaa vievää. Tapahtuneen auki kirjoittaminen sanasta sanaan auttoi ymmärtämään, mitä kussakin havainnointihetkessä tapahtui. Litterointiin avattiin tekstiksi myös kasvattajien sanatonta viestintää, eli havaittuja ilmeitä, eleitä ja äänensävyjä. Litteroidut videoaineistot jaettiin yhteiseen tiedostoon jokaisen luettavaksi ja kommentoitavaksi. Videoaineistoa litteroitiin yhteensä 1h 42 min ja aineistoa

kertyi yhteensä 33 sivua. Litteroinnin jälkeen aineistoon perehdyttiin yksin sekä yhdessä useaan kertaan, jolloin saatiin kokonaisymmärrystä aineiston sisällöstä. Aineistoon palattiin uudelleen aina tarvittaessa.

Sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on redusointi eli pelkistäminen, jolloin aineistosta kerätään esiin nousseita oleellisia havaintoja ja ilmauksia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 122–123). Aineistosta hahmoteltiin tutkimuskysymyksiin vastaavia havaintoja, jossa havainnointirunko oli tukena. Havainnointirungon tehtävä on auttaa havainnointi vaiheessa kiinnittämään tutkijan huomio tutkimuksen kannalta oleellisiin asioihin. Aineistosta etsittiin ensin kasvattajan vuorovaikutustapaa, joka vastaisi ennalta määrättyjä havainnointirungon teemoja. Havainnointirungon pääteemat olivat aikuisen herkkyys, lapsen autonomian kannattelu ja lapsen palautteen vastaanottaminen. Havainnointirunko ei kuitenkaan ollut riittävä jaottelemaan ja kuvaamaan aineistosta nousseita vuorovaikutustilanteita. Tästä johtuen lopulliset lämpimän vuorovaikutuksen teemat muodostuivat aineiston sisällön analyysin pohjalta.

Seuraavassa vaiheessa aineisto ryhmiteltiin etsimällä pelkistetyistä aineistosta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 124). Käsitteiden löytäminen ja yhdistely eri luokkiin oli haastavaa, ja niiden jaottelu vei runsaasti aikaa. Kävimme käsitteitä yhdessä sekä yksin ja palasimme muokkaamaan käsitteitä pitkin opinnäytetyön prosessia. Esiin nousseita käsitteitä oli esimerkiksi kosketus, lapsen tasolle asettuminen, kuunteleminen ja sanallinen viestintä. Samankaltaiset käsitteet ryhmiteltiin alaluokiksi, jotka nimettiin alaluokan sisältöä kuvaavaksi. Esimerkiksi havainnoissa esiintyneet kasvattajan ilmeet, eleet, kosketus, kehonasennot ja katse ryhmiteltiin sekä nimettiin alaluokaksi, eli non-verbaaliksi viestinnäksi.

Ensimmäisen luokittelun jälkeen nimetyt alaluokat yhdistettiin yläluokiksi. Tätä vaihetta kutsutaan nimellä abstrahointi eli käsitteellistäminen (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 125). Alaluokista sanallinen ja nonverbaalinen viestintä yhdistettiin yläluokaksi, joka on vuorovaikutus. Vuorovaikutuksen laatuun vaikutti sanallisen ja nonverbaalisen viestinnän yhteneväisyys ja ristiriitaisuus. Käsitteellistämässä teoreettiset käsitteet muodostivat pääluokat. Esimerkiksi vuorovaikutus, empatia, kasvattajan tilannetaju, lapsen yksilöllisten tarpeiden

huomioiminen ja lapsen aloitteisiin vastaaminen nimettiin pääluokaksi eli sensitiivisyydeksi. Pääluokat muodostetaan tutkimuksen kannalta nousseiden olennaisten ja valikoitujen tietojen perusteella yhdeksi yhdistäväksi luokaksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 125–126.) Luokkien yhdistäminen ja muodostaminen oli haastavaa. Pääluokkia käsiteltiin ja muokattiin useasti, sillä kasvattajan toiminta ilmeni ajoittain kaikkien pääluokkien alla. Pääluokkia eli teemoja muodostui viisi, jotka tutkimuksessa ilmentävät lämmintä vuorovaikutusta. Pääluokiksi nousi kasvattajan sensitiivisyys, läsnäolo, kohtaaminen, sitoutuminen ja tunneäly.

Ryhmähaastatteluiden analysointi aloitettiin litteroimalla haastattelut tekstiksi. Ryhmähaastatteluja litteroitiin yhteensä 1h 29 min ja aineistoa kertyi yhteensä 28 sivua. Litteroidut ryhmähaastattelut jaettiin yhteiseen tiedostoon jokaisen luettavaksi ja kommentoitavaksi. Jokainen tutkija perehtyi aineistoon etsien tutkimuskysymyksiin vastaavia havaintoja ja kirjasi havaintojaan omasta sekä toisten aineistoista.

Aineiston analysointi aloitettiin pelkistämällä aineistosta esiin nousseita havaintoja ja ilmauksia. Päädyimme rajaamaan aineistoa tutkimuskysymysten kannalta olennaisiin tekijöihin sekä havainnointituloksia tukeviin piirteisiin. Toimme aineistosta esiin niitä kasvattajien ajatuksia, joiden ajateltiin tukevan teoriaa sekä tutkimuksen havainnoinnin tuloksia. Aineistosta rajattiin pois seikat, joiden ei ajateltu olevan lämpimän vuorovaikutuksen toteutuksen kannalta oleellisia tekijöitä. Tämä muodosti yhteneväisen linjan, jossa kasvattajien toiminta sekä ajatukset kohtaisivat ja tukisivat toisiaan tuoden tutkimuksen kannalta toistuvaa, ja näin luotettavaa aineistoa.

Analysointi jatkui ryhmittelemällä pelkistetystä aineistosta esiin nousseita yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samankaltaiset käsitteet ryhmiteltiin alaluokiksi, ja nämä alaluokat nimettiin alaluokan sisältöä kuvaaviksi. Analysoinnin seuraava vaihe oli käsitteellistäminen, jossa nimetyt alaluokat yhdistettiin ja ne muodostivat yläluokat. Käsitteellistämässä yläluokkien teoreettiset käsitteet muodostivat pääluokat sekä kokoavan käsitteen, eli yhden yhdistävän luokan. Pääluokkia eli teemoja muodostui kolme, joita ovat kasvattajan vuorovaikutustaidot, kasvattajien välinen vuorovaikutuksen laatu ja

kasvattajan lapsituntemuksen vaikutus lämpimään vuorovaikutukseen. Pääteemat ilmentävät kasvattajien ajatuksia lämpimästä vuorovaikutuksesta sekä lämmintä vuorovaikutusta mahdollistavista ja estävistä tekijöistä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tuloksina esitetään lämpimän vuorovaikutuksen piirteitä, jotka näkyivät tutkimuksessa kasvattajan toiminnassa lämmintä vuorovaikutustapaa ilmentävinä tekijöinä. Piirteiksi nousivat kasvattajan kohtaaminen, läsnäolo, tunneäly, sitoutuminen sekä sensitiivisyys (kuvio 1).

Ahosen määritelmä sopii hyvin yhteen aineistosta nousseiden tulosten kanssa. Ahosen (2017) tutkimuksen mukaan lämmin vuorovaikutus kuvataan kasvattajan haluna sitoutua vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Kasvattajalta edellytetään empatiaa sekä taitoa tukea ja tunnistaa lapsen tarpeita. Lapsen kokemuksia ja tulkintoja pyritään tavoittamaan kuuntelemalla lasta arvostavasti ja pysähtymällä lapsen elämysten äärelle. Aitoa positiivista palautetta, kannustusta sekä rohkaisua tulisi antaa lapselle usein. Lämpimän vuorovaikutustavan omaava kasvattaja on helposti lähestyttävä, jota kasvattaja ilmentää eleillä, kehonasunnoilla, äänensävyllä ja ilmeillä. Arjen muuttuvissa tilanteissa kasvattajan hetkessä elämisen taito, kohtaaminen ja joustavuus katsotaan lämpimään vuorovaikutustapaan kuuluviksi piirteiksi. (Ahonen 2017, 78, 94.)

KUVIO 1. Lämmin vuorovaikutus

6.1 Kasvattajan kohtaamisen taito

Kasvattajien kohtaaminen ilmeni toistuvasti kasvattajien ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Kohtaaminen ilmeni kasvattajan toiminnassa taitona ja haluna kohdata lapsi lämpimästi, jossa kasvattaja osoitti kiinnostuksensa lapsesta pysähtyen lapsen tulkinnan äärelle. Kasvattajien nonverbaalisen viestinnän käyttäminen sanallisen viestinnän tukena näyttäytyi merkityksellisenä lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisen edistäjänä.

Kasvattajan kohtaamisen taito ilmeni kasvattajan toiminnassa heti aamun ensimmäisissä kohtaamisissa. Kasvattaja kohtasi lapset ja vanhemmat hymyillen ja toivotti heidät lämpimästi tervetulleiksi, käyttäen lämmintä ja rauhallista puhetapaa. Kasvattajan ollessa keskittynyt oman pienryhmänsä toimintaan, toisen kasvattajan tilannetaju ja lämmin vuorovaikutustapa ilmeni kasvattajan ottaessa koppia lapsen vastaanottamisesta, jolloin lapsi pääsi oman pienryhmänsä kanssa aloittamaan päivän leikkejä. Aineistosta ilmeni myös kohtaamisia, joissa kasvattajan lämmin vuorovaikutus lapsen saapuessa päiväkotiin jäi toteutumatta. Tämä näkyi tilanteessa, jossa lapsi halasi kasvattajaa katsoen kasvattajaa kohti, mutta kasvattaja ei katsonut lasta halatessaan vaan keskusteli samanaikaisesti toisen kasvattajan kanssa.

Lämmin kohtaaminen toteutui myös aamun tulotilanteessa kasvattajan toiminnassa, joka näyttäytyi kasvattajan tapana ottaa lapsi vastaan lempeästi lapselle hymyillen ja tervehtien. Kasvattaja johdatti jokaisen lapsen omalle paikalleen istumaan samalla koskettaen ja jutellen lapselle. Koskettaminen näkyi ilmentävän kasvattajan lämmintä vuorovaikutustapaa. Kasvattaja puhui rauhallisella ja miellyttävällä äänellä sekä kannusti ja kehui lapsia. Hän myös pysähtyi kuuntelemaan lasta ja vastasi lapsen ajatuksiin, jolloin muutkin lapset osallistuivat yhteiseen keskusteluun.

Kasvattajien lämmin vuorovaikutus ja kohtaaminen ei toteutunut tilanteessa, jossa oli mukana kaksi kasvattajaa sekä useampi lapsi. Kasvattajat keskustelivat ja pohtivat keskenään, kuinka monta eri väri vaihtoehtoa tarvitaan seuraavassa askartelussa, vai riittävätkö kasvattajan valitsemat kaksi vaihtoehtoa. Lapset seurasivat kasvattajien keskustelua hiljaa paikallaan istuen. Kasvattajat eivät

kysyneet lasten mielipidettä, vaikka lapset olivat läsnä tilanteessa, ja kasvattajien yhteisen päätöksen jälkeen yksi lapsi ihmetteli asiaa ääneen.

Miksei kultaista?

Lapsen kohtaaminen vaati kasvattajalta taitoa pysähtyä lapsen kokemuksen äärelle, paneutumista vuorovaikutukseen kuuntelemalla arvostavasti ja ottaen huomioon lapsen ajatuksia ja mielipiteitä. Kohtaaminen vaati kasvattajalta myös sanallisen ja sanattoman viestinnän yhteneväisyyttä, joka ilmeni muun muassa kasvattajan eleinä ja katsekontaktina puhuessaan lapsen kanssa.

6.2 Kasvattajan läsnäolon merkityksellisyys

Kasvattajan läsnäololla tarkoitamme tässä yhteydessä fyysisen läsnäolon lisäksi kokonaisvaltaista läsnäoloa, jolloin kasvattaja antaa täyden huomion lapselle. Kasvattaja ilmensi monin eri tavoin lapselle olevansa läsnä hetkessä, joka mahdollistaa lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisen. Kasvattajan läsnäolo näkyi kasvattajan tavassa olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, muun muassa hellinä kosketuksina, lapsen aloitteisiin vastaamisena ja lapsen lähellä olemisena lämpimän ilmapiirin vallitessa. Myös sanallisen ja sanattoman viestinnän yhteneväisyys tuki kasvattajan läsnäoloa. Kasvattajan läsnäoloon ja lämpimään vuorovaikutuksen toteutumiseen vaikutti heikentävästi ristiriitainen viestintä tai tilanteessa keskittyminen oheistoimintaan vuorovaikutuksen sijaan.

Kasvattajan lämmin vuorovaikutus ilmeni aineistosta rauhallisuutena sekä lasten hellänä kosketuksena. Kasvattaja vastaili lasten aloitteisiin lämmintä ja rauhallista puhetapaa käyttäen, joka loi miellyttävää ilmapiiriä. Ilmapiiri ilmeni lasten iloisina ääнинä, kikatuksena vieruskaverin kanssa ja tekemisen riemusta kuuluvina ääнинä. Positiivista ja rauhallista ilmapiiriä mahdollisti kasvattajan lempeä ja rauhallinen olemus, joka tukee lämmintä vuorovaikutustapaa.

Lämmin vuorovaikutus ilmeni heikkona tilanteessa, jossa kasvattajan läsnäolo jäi puutteelliseksi sekä viestintä ristiriitaiseksi. Kasvattajan sanallisen ja non-verbaalin viestinnän ristiriita näkyi kasvattajan tavassa vastata lapsen sanalliseen

viestiin ja katseeseen vain vastaamalla lapselle sanallisesti, kääntämättä kuitenkaan katsettaan lapseen. Tämä toistui tilanteessa useamman kerran. Kasvattaja ei havainnoinut lapsen toimintaa, vaan kasvattajan katse oli toistuvasti alaspäin suunnattuna. Toiminnan edetessä kasvattaja puuttui lapsen äänekkääseen ilmaisuun.

Lapsi: Tää on hurjan hauskaa.

Kasvattaja: --- mä tiedän, että sä oot tosi innoissas ja susta näkyy ja kuuluu se, mut annetaan vähän rauha kavereille tehdä jooko. Ei tarvi ihan huutaa.

Aineistosta nousee esiin hetkiä, jolloin kasvattajan läsnäolo jäi hetkellisesti toteutumatta. Tämä ilmeni siten, että kasvattajat keskustelivat keskenään ja jakoivat materiaalia antaen samalla ohjeita lapsille. Vuoropuhelu lasten kanssa jäi vähäiseksi, sillä kasvattajat eivät ottaneet aktiivisesti lasten vuorovaikutusaloitteita huomioon. Toinen kasvattajista poistui yllättäen huoneesta kesken toiminnan jättäen toisen kasvattajan yksin lapsiryhmän kanssa.

Yksin jääminen lapsiryhmän kanssa ei estänyt kasvattajaa olemasta läsnä lapsille. Kasvattajan läsnäolo näkyi aktiivisena kuunteluna, kiinnostuksen osoituksena sekä vastaamisena lasten keskustelualoitteisiin. Toiminnan aikana kasvattaja oli täysin läsnä lapsia varten, mikä ilmeni kasvattajan sanallisessa ja sanattomassa viestinnässä, jossa kasvattaja meni puhuessaan lapselle fyysisesti lapsen viereen. Kasvattaja antoi lapselle mahdollisuuden yrittää itse sekä tarjosi myös lapselle tukea tarvittaessa. Lämmintä vuorovaikutusta lisäsi kasvattajan positiivinen kannustus, rauhallinen olemus ja liikehdintä lasten ympärillä lapsia havainnoiden. Lämmin vuorovaikutus näyttäytyi myös tilanteessa usein toistuvana iloisena nauruna.

Kasvattajan läsnäolon merkityksellisyys ilmeni tilanteessa, jossa lapsi otti osaa kasvattajan ja kahden muun lapsen väliseen keskusteluun. Kasvattaja ei huomannut lapsen aloitetta, jolloin lapsi jatkoi omaa toimintaansa odotettuaan hetken kasvattajan vastausta. Lapsi toisti ajatuksensa kasvattajalle uudestaan. Tämän jälkeen kasvattaja kääntyi lasta kohti, katsoi lasta silmiin ja kuunteli lasta hymyillen. Kasvattaja vastasi lapselle rauhallisella äänellä ja ihasteli hymyillen

lapsen kokemusta. Lapsi hymyili kasvattajalle ja heilutteli jalkojaan tyytyväisen näköisenä. Kasvattajan lämmin vuorovaikutus toteutui lopulta lapsen sinnikkään yrityksen kautta.

Kasvattajan lämmin vuorovaikutustapa ilmeni kasvattajan läsnäololla, mikä mahdollisti lapsen arvostavan kuuntelun. Tilanteessa lapsi kutsui kasvattajaa nimeltä ja kasvattaja vastasi lapselle kysyvästi. Lapsi lauloi ja osoitti sormellaan kaapin päälle. Kasvattaja tuli lapsen viereen ja käänsi katseensa lapsen osoittamaan suuntaan. Kasvattaja onnistui saamaan kiinni lapsen ajatuksesta, jonka mahdollisti kasvattajan kiinnostus ja halu ymmärtää lapsen viestintää.

Aa tää, joo se on se laululeikki. Mutta me otetaan niitä huomenna, meillä on tälle päivälle ihan muut jutut.

Läsnäolo ilmeni aineistosta kasvattajan kuunteluna, katsekontaktina sekä fyysisenä että psyykkisenä läsnäolona. Kasvattaja osoitti vuorovaikutuksessa merkitystä lapsen ajatuksille arvostavana kuunteluna, jossa lapsi oli täysivertaisesti vuorovaikutuksen toisena osapuolena. Läsnäolo näyttäytyi ajoittain haastavana, sillä tilanteet elivät useasti sekä lasten moninaiset tarpeet vievät paljon aikaa kasvattajan huomiolta. Kasvattajat lähtökohtaisesti pyrkivät usein vastaamaan lapsen aloitteeseen, vaikka ajoittain tekivätkin muuta toimintaa samanaikaisesti.

6.3 Kasvattajan tunneäly lapsen tunnetaitojen tukena

Kasvattajan tunneälyllä tarkoitetaan muun muassa kasvattajan tilannetajua auttaa ja tukea lasta empaattisesti tunteiden käsittelyssä. Kasvattajan lämmintä vuorovaikutusta tukee kasvattajan empaattisuus sekä taito havainnoida lapsen yksilöllisiä tuen tarpeita muun muassa tunteiden käsittelyssä ja arjessa toimimisessa.

Lämmin vuorovaikutustapa toteutui kasvattajan tunneälynä, joka näkyi lapsen empaattisena kohtaamisena lapsen tunnetilaa tukiessa. Empaattista kohtaamista tuki kasvattajan pysähtyminen ja asettuminen itkevän lapsen tasolle, katsoen samalla lasta silmiin. Hän ojensi kätensä lapselle ja kysyi, haluaisiko lapsi tulla

syliin. Kasvattaja puhui lapselle rauhallisella ja lämpimällä äänellä. Kun lapsi ei halunnut mennä kasvattajan syliin, kasvattaja kunnioitti lapsen tahtoa ja jatkoa lapsen silittelyä puhuen samalla lapselle rauhallisella äänellä.

Kasvattajan lämmin vuorovaikutustapa ei toteutunut tilanteessa, jossa kasvattaja kantoi itkevän lapsen huoneeseen. Kasvattajan vuorovaikutus ei ollut empaattista eikä kasvattaja tukenut lasta tunteen kanssa, vaan avusti lapsen istumaan puhumatta lapselle lainkaan. Kasvattaja kuitenkin koski lapseen silittäen lapsen selkää, jonka jälkeen poistui lapsen luota. Lapsen kertoessa jalkansa olevan kipeä, kasvattaja palasi vielä takaisin lapsen luokse. Hän silitti hetken lapsen polvea, jonka jälkeen kasvattaja poistui huoneesta. Kasvattaja toimi tilanteessa sanattomasti.

Samassa huoneessa olleen toisen kasvattajan empatia ja tunneäly lasta kohtaan ilmeni samassa tilanteessa, jossa kasvattaja tuli itkevän lapsen luokse toisen kasvattajan poistuessa. Kasvattaja istui lapsen viereen koskettaen lapsen selkää ja katsoen samalla lasta silmiin. Kasvattaja puhui lapselle rauhallisella äänellä. Lapsen itku loppui, jonka jälkeen lapsi kertoi kasvattajalle itkunsa syyn. Kasvattaja kuunteli ja osoitti ymmärrystä lapsen kokemukselle. Kasvattajan ollessa vuorovaikutuksessa hän silitteli lasta samalla sanoittaen ja toistaen lapsen tunnetta ääneen.

Aineistosta nousi kasvattajan tunneälykäs toiminta, joka näyttäytyi kasvattajan tilannetaajuna ja empatiana lapsen yksilöllisiä tarpeita tukien. Tämä ilmeni kasvattajan tarjoamasta uudesta mahdollisuudesta ottaa valokuva myöhemmin lapselle sopivampana ajankohtana. Lämmin vuorovaikutustapaa tuki kasvattajan sensitiivisyys lapsen kanssa, joka ei jostain syystä ollut halunnut osallistua toimintaan aikaisemmin.

Ja sitten meidän pitäis ottaa susta se kuva, kun sä et antanut eilen ottaa sitä kuvaa. Me voitais mennä laittaa sulle ne ulkovaatteet hetkeks päälle, että me saadaan sustakin tällänen hauska kuva.

Kasvattajan suhtautuminen lapsiin empaattisesti nousi aineistosta esiin useasti. Kasvattajan empaattinen kohtaaminen näkyi kasvattajan toiminnassa siten, että hän oli helposti lähestyttävä istuessa lasten tasolla. Myös kasvattajan

katsekontaktin ottaminen puhuessa nousi esiin empaattista kohtaamista tukevana tekijänä. Kosketus ilmeni kasvattajan toiminnassa, niin lapsen tunnekokemusten kuin leikki- ja ohjaustilanteissa äärellä. Kasvattajan tunneäly näkyi erityisesti kasvattajan taidossa sanoittaa lapselle tunteita hyväksyvästi ja arvostavasti. Tunneälyä ilmensi myös kasvattajan fyysinen läheisyys ja hellyyden osoitukset, kuitenkin lapsen tahtoa kunnioittaen. Kasvattajan lämmin vuorovaikutus heikkeni tai jäi toteutumatta, jos kasvattajalta puuttui empatia ja tilannetaju lapsen kanssa toimiessaan.

6.4 Kasvattajan taito sitoutua vuorovaikutukseen

Kasvattajan taito sitoutua vuorovaikutukseen on kasvattajan pysähtymistä sekä aitoa kuuntelua ja valmiutta kohdata tilanteessa oleva lapsi sekä lapsen tunteet, ajatukset ja kokemukset. Aineistosta nousee esiin sitoutuneita kasvattajia, jotka osoittavat eleillä ja sanallisella viestinnällä positiivisuutta sekä lämmintä vuorovaikutustapaa

Aineistosta nousi esiin kasvattajan taito sekä halu kohdata ja huomioida jokainen lapsi yksilöllisesti. Kasvattajan sitoutuminen ilmeni kasvattajan tavassa huomioida lapset, jossa kasvattaja osoitti jokaiselle lapselle heidän olevan tärkeä osa lapsiryhmää puhumalla ja katsomalla lapsia vuorotellen. Kasvattajan ja lasten välinen vuorovaikutus oli arvostavaa, joka näkyi kasvattajan heijastavana kuunteluna sekä haluna vasta lasten aloitteisiin. Kasvattaja myös kannusti ja kehui lapsia useasti sekä pysähtyi lasten kokemusten äärelle. Kasvattajan toiminta näyttäytyi sitoutuneisuutena ja osallisuuden mahdollisuutena, jossa lapset olivat toiminnassa keskiössä. Kasvattaja myös auttoi lapsia tarvittaessa toiminnan aikana. Kasvattajan sensitiivisyys näkyi kasvattajan lasten yksilöllisten tarpeiden vastaamisena.

Kasvattaja: Lasketaan kolmeen. Yksi, kaksi kolme. Herätys nukke! (laskee sormia näyttämällä ja katsoo lapsia osallistaen laskemiseen)
Kasvattaja: Mää, mää. Heräsinhän minä. Niin minä olin siellä nukkumassa. Mää ohhoh. Melkein kuulin jotain fröbelin palikoiden ääntä. Oliko teillä äskön jumppaa? (käsinukke kädessään kasvattaja katsoo lapsia vuorotellen silmiin ja ottaa kontaktia eläytyen rooliin)
Lapset: Oli

Kasvattaja: Ai kun kiva. Katsotaas ketä kaikkia on tullut päiväkotiin!

Kasvattaja nimesi kaikkien lasten nimet samalla katsoen lapsia silmiin ja hymyilen lempeästi, joka mahdollisti lämpimän vuorovaikutuksen ja kohtaamisen jokaisen lapsen kohdalla. Myös lapset, jotka eivät olleet saapuneet päiväkotiin, tulivat mainituksi. Kasvattajan sitoutuminen ja pysähtyminen lasten kokemusten äärelle näkyi kasvattajan pyrkimyksenä ottaa huomioon vuorotellen lasten keskustelualoitteet.

Sitoutuminen vuorovaikutukseen näkyi kasvattajan tavassa vastata lapsen vuorovaikutusaloitteeseen. Kasvattaja pysähtyi apua tarvitsevan lapsen kokemuksen äärelle, mikä mahdollisti lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisen. Sitoutuminen näyttäytyi kasvattajan katsoessa lasta silmiin ja kuunnellessa rauhallisesti lapsen kokemusta tilanteesta, jossa lapsella ei ollut leikkikaveria. Kasvattaja lämmin vuorovaikutus toteutui pyrkimyksenä kuulla lapsen tulkinta tilanteesta sekä avun antamisena lapselle, että he voisivat yhdessä mennä katsomaan lapselle mieluista leikkiä. Kasvattaja myös hymyili lapselle heidän keskustellessa.

Lapsi: Mää haluan leikkiä jonkun kans.

Kasvattaja: Kenen kans sä leikkisit?

Lapsi: Kukaan ei halua mua.

Kasvattaja: No, käydäänkö kysyyn jos sä pääsisit leikkiin?

Lämmin vuorovaikutus mahdollistui kasvattajan empaattisella suhtautumisella lapsiin sekä sitoutumisella leikin maailmaan. Kasvattaja pysähtyi lasten leikkien äärelle ja sanoitti leikin eri vaiheita lapsille, joka mahdollisti kasvattajan sitoutumisista ja läsnäoloa tilanteeseen. Kasvattaja innostus näkyi kasvattajan sanallisesta sekä non-verbaalisesta viestinnästä, joka näkyi kasvattajan eleistä ja ilmeistä. Kasvattaja läsnäolo ilmeni myös kasvattajan fyysisenä läsnäolona lattialla istuessaan, jolloin kasvattaja oli helposti lasten saatavilla. Toiminnan ja lasten havainnointi näytti olevan sen vuoksi kasvattajalle helppoa, joka mahdollisti kasvattajan avun tarjoamista tarvittaessa. Kasvattaja oli itse vuorovaikutuksessa aloitteellinen lisäkysymyksiä esittäen sekä kasvattaja vastasi aktiivisesti lasten vuorovaikutusaloitteisiin. Kasvattajan herkkyys näkyi

kasvattajan huomioidessa myös yksin leikkivät lapset keskustelemalla heidän kanssaan ja osallistumalla mukaan leikkiin.

Kasvattaja: Mitä näkyy ikkunassa?

Lapsi: Haluaisin ajaa autolla!

Kasvattaja: Haluaisitko? Leikkiautolla vai tommosella oikeella autolla? (kasvattaja istuu lapsen vieressä, hymyilee ja koskettaa lasta)

Lapsi: Semmosella oikeella autolla

Kasvattaja: Nii. (kääntyy enemmän lasta kohden. Istuu lapsen tasolla ja puhuu lempeällä äänellä sekä hymyilee)

Kasvattaja: Lähtisitkö ---- sitten autolla?

Lapsi: Joo.

Kasvattaja: Mummolaan, nii (koskettaa lasta selkään puhuessaan)

Aineistosta nousi esiin myös heikosti sitoutuneen kasvattajan toiminta, jossa lämmin vuorovaikutus jäi aikuislähtöisen toiminnan myötä vähäiseksi. Tämä näkyi kasvattajan ja koko lapsiryhmän yhteisessä kokoontumisessa, jossa kasvattaja oli tilanteessa paljon äänessä antamatta tilaa lasten aloitteille. Kasvattaja esitti kysymyksiä ja lapset saivat puheenvuoron viittaamalla. Tilanteessa lämmintä vuorovaikutusta heikensi kasvattajan huomion kiinnittyminen lasten käytöksen korjaamiseen. Lapset yrittivät toiminnan aikana kertoa omista kokemuksistaan ja osallistua keskusteluun tuomalla omia mielipiteitään. Lapset keskustelivat paljon keskenään. Kasvattaja käänsi katseen lapsiin, mutta ei vastannut tai jatkoi viemällä keskustelua eteenpäin.

Kasvattaja: Vaan, mitä siellä oli?

Lapset: Lunta ja pakkasta.

Kasvattaja: Lunta ja pakkasta. Siellä oli kylmä.

Lapsi: -----heitti mun päälle kylmää lunta

Lapsi 2: Se oli vahinko.

Kasvattaja: Istu nätisti. Jalat sinne lattialle.

Sitoutuminen vuorovaikutukseen näkyi kasvattajien arvostavassa ja kunnioittavassa tavassa toimia lasten kanssa. Kunnioittava ja arvostava tapa näkyi kasvattajan toiminnassa siten, että lasten mielipiteet ja mielenkiinnon kohteet saivat vuorovaikutukseen sitoutuneen kasvattajan pysähtymään lapsen kokemuksen äärelle. Kasvattajan heikko sitoutuminen vuorovaikutukseen puolestaan ilmeni kasvattajan aikuislähtöisyytenä, jossa kasvattaja ei sitoutunut

kuulemaan lapsen tulkintaa tilanteesta vaan toimi kasvattajan ajatusten mukaisesti, joka esti kasvattajan lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista.

Kasvattajan sitoutuneisuus näyttäytyy kasvattajan ympäristön havainnointina, jonka vuoksi kasvattaja näytti olevan jatkuvasti tietoinen ympärillä tapahtuvista asioista. Havainnointi auttoi kasvattajaa vastaamaan välittömästi lapsen tarpeisiin sekä reagoimaan ja tukemaan lasta mahdollisissa ristiriitatilanteissa. Sitoutuneisuus näyttäytyi vaihtelevana eri kasvattajien välillä, ja ajoittain kasvattajan lämmin vuorovaikutus jäi toteutumatta. Kasvattajan sitoutumattomuus näkyi kasvattajan keskittymisenä samanaikaisesti muuhun toimintaan ollessaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa.

6.5 Kasvattajan sensitiivisyys

Sensitiivisyydellä tarkoitetaan tässä kasvattajan herkkyyttä tunnistaa lapsen viestejä ja tarpeita sekä taitoa vastata lapsen tekemiin aloitteisiin. Sensitiivinen kasvattaja osaa toimia tilanteen edellyttämällä tavalla ja luo sensitiivisellä toiminnallaan turvallista ilmapiiriä, jossa lapsen hyvinvointi on keskiössä.

Aineistoista nousi esiin kasvattajan sensitiivisyys, joka tuki lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista. Sensitiivisyys näyttäytyi kasvattajan positiivisen ilmapiirin luomisena, kannustuksena, lasten yksilöllisen osallisuuden mahdollisuutena ja lasten kehumisena. Kasvattaja huomioi kaikki lapset ottamalla kontaktia jokaiseen katseella tai sanallisesti.

Nyt kuunnellaan, --- kuunnellaan. Pumppuihin yksi käsi käy (pumppaa käsillä ja leikkii yhdessä lasten kanssa) Missä -- käsi? Missä -- käsi? (Käy nostamassa lapsen lattialta seisomaan ja auttaa tanssimaan ja pumppaamaan leikin mukana) Ylös alas ja pumppu. Hyvä!

Kaksi pumppua. Molemmat kädet. JES! Hyvä ---, 3-vuotias pumppaa kovasti. --- kaksi pumppua, eli kädet. Nyt saa lähtee liikkeelle. Hyvä ---!

Lämpimän vuorovaikutuksen mahdollisti myös kasvattajan taito osallistaa lapsi toimintaan sensitiivisesti lapsen ehdoilla. Kasvattajan sensitiivisyys näkyi

kasvattajan auttaessa lasta tarvittaessa sekä antaen lapsille myös tilaa toimia itsenäisesti. Kasvattajan sensitiivisyys ja tilannetaju mahdollisti toiminnan loppuun viemisessä, vaikka muutama lapsista poistui tilanteesta tekemään muuta. Ryhmän toisen kasvattajan tilannetaju toteutui hänen huomattaessa lasten poistumisen, jolloin kasvattaja kehotti lapsia takaisin toiminnan pariin. Kasvattajan lämmin vuorovaikutus toteutui kasvattajan ohjeistaessa lapsia lämpimästi ja selkeästi.

Nyt olikin meillä nämä jutut täällä. Nyt kun sä juokset ympäriinsä, niin sä pian kaadut muiden päälle.

Aineistosta nousee myös kasvattajan ristiriitaa sensitiivisyydessä, joka ilmeni kasvattajan lasten leikin siirtämisenä toiseen paikkaan. Kasvattaja ei kysynyt lapsilta, että sopiiko leikin siirtäminen lapsille. Siirrettyään leikissä olleet lapset katsoivat kasvattajaa hämmästyneinä. Siirrettyään leikin kasvattaja huomasi lasten hämmästyksen, pysähtyi ja laskeutui lasten tasolle auttamaan leikin uudelleen rakentamisessa. Kasvattajan lämmin vuorovaikutus ei ensin toteutunut, sillä kasvattajan toiminta ei kunnioittanut lasten tahtoa ja mielipidettä. Kasvattaja kuitenkin huomasi lasten sanattoman palautteen, jonka jälkeen kasvattaja muutti toimintaansa lapsia osallistavammaksi.

Aineistosta huomataan, että kasvattajien sensitiivisyys leikin tukemisessa sekä vastavuoroisten suhteiden edistämisessä oli vaihtelevaa. Kasvattaja parhaimmillaan tuki lasten välisiä vuorovaikutussuhteita ja osallistui lasten kanssa toimintaan. Osa kasvattajista ei ottanut huomioon lasten välisiä vuorovaikutussuhteita, vaan toiminnallaan jopa esti lasten välistä kommunikaatiota. Tämä näkyi kasvattajan toiminnassa ohjata lapsia yksin istumaan, vaikka toisessa pöydässä olisi lapselle vuorovaikutussuhteita edistävää toimintaa.

Kasvattajan sensitiivisyys nousi esiin tilanteessa, jossa lapsi vahingossa rikkoi välineen. Ensin kasvattaja pysähtyi tilanteen äärelle, jossa kasvattajan ilme oli hämmästynyt ja sanallinen viesti ilmensi epäuskoa tapahtuneesta. Kasvattaja kuitenkin osoitti sensitiivisyyttään lasta kohtaan, joka näkyi ihmettelynä ja taitona nauraa tilanteelle huumoria käyttäen.

Lapsi: Tää meni katki.

Kasvattaja: Ai se pistelypiikki?

Kasvattaja: Menikö. Oho, näytää kuinka nysä siitä jäi. Oliko voimaa?

Lämmintä vuorovaikutustapa ilmensi kasvattajan tilannetaju tilanteessa, jossa odoteltiin yhdessä ryhmän kanssa leikkiin pääsyä. Kasvattaja lauloi lasten kanssa odottaessaan tilan vapautumista. Laululeikki oli valittu yhdessä lasten kanssa keskustelemalla, jolloin kasvattaja otti lasten aloitteita huomioon sensitiivisesti. Kesken leikin ryhmän ulkopuolinen kasvattaja ilmoitti, että tila johon kasvattaja oli lasten kanssa siirtymässä, on vapaa. Kasvattaja ei keskeyttänyt laululeikki tästä huolimatta, vaan lauloi laulun loppuun, jonka jälkeen siirtyi rauhassa lasten kanssa seuraavaan toimintaan. Tämä vaati kasvattajalta tilannetajua sekä herkkyyttä, jotka ovat lämpimän vuorovaikutuksen tärkeitä elementtejä.

Kasvattajan sensitiivisyys näyttäytyi monipuolisesti eri arjen tilanteissa. Sensitiivisyys vaati kasvattajalta pysähtymistä, tilannetajua ja ymmärrystä lasten yksilöllistä tuen tarpeista. Kasvattajan tilannetajua tuki ymmärrys siitä, että lapsen ajatuksilla ja tunteilla annettiin arjessa tilaa.

6.6 Lämpimään vuorovaikutukseen vaikuttavat tekijät haastateltavien näkökulmasta

Seuraavaksi esitellään ryhmähaastattelun tuloksia kolmen eri teeman kautta. Ne kertovat kasvattajien näkemyksiä lämpimän vuorovaikutuksen ilmenemisestä sekä sitä mahdollistavista ja estävistä tekijöistä. Teemoiksi muodostui kasvattajan vuorovaikutustaidot, kasvattajan lapsituntemus ja kasvattajien välisen vuorovaikutuksen laadun vaikutus lämpimään vuorovaikutukseen. Kasvattajat toivat esiin vuorovaikutuksen laadun merkityksen ja tärkeyden varhaiskasvatuksessa, jossa keskiössä on kasvattajien tahto reflektoida ja kehittää omia vuorovaikutustaitojaan.

6.6.1 Kasvattajan vuorovaikutustaidot

Haastattelussa nousi kasvattajien vuorovaikutustavan tärkeys lämpimän vuorovaikutuksen edistäjänä. Lämmin vuorovaikutus on kasvattajan mukaan sitoutumista aitoon läsnäoloon ja kasvattajan lämpimän vuorovaikutustavan tulee kantaa koko päiväkotipäivän ajan. Kasvattajien mielestä työtä tehdään lasten vuoksi, ja lapset tulisi kohdata kiireettömästi.

Aikuisen pitää pystyä sulkeen se kiire, niinku tavallaan se kaikki hulina ja hälinä. Ja sit niinku vaan olla siinä lasta varten, että unohtaa kaikki niinku siitä ympäriltä ja keskittyä siihen hetkeen.

Kasvattajien mukaan lämmin vuorovaikutus on kasvattajan taitoa pysähtyä kohtaamaan ja kuulemaan lasta aidosti. Jokainen kasvattaja mainitsi empatian kuuluvan lämpimään vuorovaikutukseen. Arvostavaa ja yksilöllistä kohtaamista tukee kasvattajan avoimuus ja taito huomioida jokainen lapsi päiväkotipäivän aikana. Kasvattajat kertoivat lasten antavan palautetta monin eri tavoin. Kasvattajat kokivat parhaaksi palautteeksi sen, kun lapsi tulee syliin tai kertoo kasvattajalle, kuinka tärkeä hän on lapselle. Myös lapsen tunteiden käsitteleminen yhdessä lapsen kanssa onnistuneesti, koettiin ilmentävän erittäin lämmintä vuorovaikutusta.

Onnistumisen kokemuksia nyt tulee ihan siitä, ku aamulla nähdään ja kohdataan ensin ja kuinka lapsi hymyilee, tulee lähelle ja halaa. Niin sehän on ihan niin ku paras palaute, että miten on turvallinen ja se lämmin aikuinen siinä ja lapsen on kiva lähestyä. Jos lapsi sanoo, että sä oot kiva, mä tykkään susta ja näin, niin se on kyllä se paras onnistumisen kokemus.

Niin ku sekin, jos lapsella on huono mieli ja lapsi tulee syliin, siinä jutellaan ja sitten se mieli kääntyykin parempaan, on onnistunut sitten vuorovaikutuksessa. Ollaan löydetty sitten se yhteinen sävel.

Läsnäolon nähtiin olevan tärkeä osa lapsen arvostavaa kohtaamista. Kasvattajat ajattelevat vuorovaikutusaloitteen tekemisen olevan heidän vastuullaan pakottamatta lasta vuorovaikutukseen. Kasvattajan omalla vastuulla on se, että rauhoittaako vai kiihdyttääkö tunneilmapiiriä. Tilannetaju ja joustaminen lasten kanssa toimiessa on myös tärkeää. Vuorovaikutuksessa kasvattajan taito lukea lasta ja tilannetta, määrittää vuorovaikutuksen etenemisen.

Läsnäolo lapselle. Oon tässä sua varten ja kuulen sut. Ja sitten ehkä semmonen, miten mä sanoisin tai semmonen kohtaaminen, että kohtaa lapset sillai avoimesti ja niin kuin ammatillisesti. Kyllä, niin siinä pitää olla semmonen suhtautuminen lapsiin, avoimuus ettei pidä sellaista kauheeta muuria ympärillään.

Kasvattajien ammatillisuutta ja lämmintä vuorovaikutustapaa tukee koulutukset ja taito tunnistaa kasvattajan oma vuorovaikutustapa, sekä siihen vaikuttavat tekijät. Kasvattajan tulee reflektoida kriittisesti työtään ja vuorovaikutustaitojaan. Mahdollisuus videoida työtään nousi aineistossa esiin keinona havainnoida omaa vuorovaikutustapaa.

Ja harvoinhan meillä olis sellaista mahdollisuutta, tilannetta, että me voitais tehdä noin, että jotkut meistä ohjaa ja joku sais videoida. Voitais oikeesti niitä asioita purkaa sitä kautta, voi kun voisikin, se olis kyllä aikamoisenkin hyvä. Liikaakaan ei voi itseään reflektoida.

Enemmän pitäis mun mielestä olla ihan vuorovaikutuskoulutusta. Ku eihän meitä kouluteta tätä työtä varten vaan tavallaan täs sit niin ku oppii niitä taitoja. Aika itte nää pitää niin ku opetella ja reflektoida. Ei aina ihan helppoo. Pitää olla moniosaaja.

Vuorovaikutuksen laatuun vaikuttaa heikentävästi koulutuksen puute tai tietämättömyys vuorovaikutuksen tärkeydestä. Tärkeä huomio kasvattajalta oli nostaa esiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukainen toiminta. Se määrittää laadukkaan vuorovaikutuksen ja velvoittaa kasvattajia käyttämään laadukasta vuorovaikutustapaa.

Tää vuorovaikutus on meillä itsestään selvää eikä mitään näyttelystä. Se on oikeesti sitä meidän työtä, mitä haluaakin toteuttaa ja se pitää olla semmosta, että se niin ku vasun mukaista toimintaa. Mut voihan se olla, että jossain ryhmässä niin ku ei tavallaan sit oo sitä vasun mukaista toimintaa.

Haastattelussa kasvattajat toivat esiin oivalluksen, jonka mukaan vuorovaikutuksessa ei ole koskaan valmis. Aina oppii jotain uutta, ja juuri se tuo mielenkiintoa vuorovaikutukseen. Kasvattajat kertoivat pohtivansa, miten haastavia vuorovaikutustilanteita ratkotaan ja mitä keinoja niissä käytetään, jotta ne toteutuisivat parhaalla mahdollisella tavalla. Kasvattajat kuitenkin ymmärsivät haasteiden olevan osa työtä. Yksi kasvattaja toivoi, ettei alalle hakeutuisi

työntekijöitä, joille on vaikeaa olla hyvässä vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Jos kasvattajalla olisi heikot vuorovaikutustaidot, niin niiden työstäminen parempaan suuntaan olisi toivottavaa.

Tämä työ ja vuorovaikutus lasten kanssa vaatii kärsivällisyyttä. Keinoja täytyy aina miettiä, miten vuorovaikutusta toteutetaan parhaalla tavalla.

Kasvattajien ymmärrys vuorovaikutuksen merkityksellisyydestä ja lämpimän vuorovaikutuksen tärkeydestä ilmeni haastattelussa. Vuorovaikutustaidoissa voi aina kehittyä ja oppia uutta. Kasvattajat korostivat lapsen kohtaamisen lisäksi läsnäolon, tilannetajun, empatian ja joustamisen tärkeyttä vuorovaikutustilanteissa.

6.6.2 Kasvattajan lapsituntemus

Lasten tarpeet ovat moninaisia ja yksilöllisiä. Kasvattajien mukaan osa lapsista vaatii heiltä enemmän huomiota, jolloin vaarana on, että vähemmän vuorovaikutusta hakevat lapset jäävät vaille kasvattajan huomiota. Siksi onkin tärkeää löytää päivän aikana yhteisiä hetkiä myös niiden lasten kanssa, jotka ovat jääneet ilman kasvattajan huomiota. Esimerkkinä kasvattaja mainitsi lapsen kehitykseen ja kasvuun sisältyvät haasteet, kuten lapsen uhmaikä, jolloin lapsi tarvitsee kasvattajaa enemmän kuin toiset lapset. Kasvattajien mukaan lapsen haasteiden ja tunteen takana olevan syyn ymmärtäminen auttaa kasvattajaa kohtaamaan lapsen lämpimästi haastavassa tilanteessa.

Hirveen iso lapsiryhmä, jos siinä ei oo samassa ja oikeessa suhteessa aikuisia, ni se on aika haaste pystyä huomioimaan siinä ja jokainen lapsi siinä ja olla läsnä. Kun se niin helposti menee kaaottiseksi se tilanne ja ei oo aikuiset paikalla, tai jos on sellanen tilanne, että aikuisia ei ole. Ni se selkeesti kyllä näkyy myös siinä vuorovaikutuksessa.

Kasvattajien mielestä pienemmät lapsiryhmät mahdollistavat lasten kohtaamisen, huomioimisen ja lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisen paremmin. Pienryhmätoiminnan avulla luodaan kiireetöntä ilmapiiriä ja lasten

turha kieltäminen vähenee. Lähtökohtana pienryhmätoiminnalle lähes kaikki kasvattajat pitivät heidän lapsituntemustansa. Lasten havainnointi koettiin lapsituntemuksessa tärkeäksi apuvälineeksi kasvattajille. Kasvattajien mukaan lapsituntemus auttaa pienryhmien muodostamisessa sekä lasten yksilöllisissä kohtaamisissa lämpimän vuorovaikutuksen näkökulmasta. Kasvattajat näkivät ryhmän muodostamisen ja sen millaista toimintaa siinä toteutetaan vaikuttavan vuorovaikutukseen.

Moni haluaa samaan aikaan huomion. Se saattaa olla, että vaikka ollaan pienryhmässäkin, siellä on semmoisia persoonia, jotka vie sen aikuisen huomion ja tulee kuulluksi.

Kasvattajat korostivat haastattelussa lasten ja aikuisten suhdelukujen tärkeyttä ja kasvattajien pysyvyyden merkitystä lapsiryhmässä lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisen näkökulmasta katsottuna. Nämä vaikuttavat kasvattajien mielestä oleellisesti työssä jaksamiseen ja vuorovaikutuksen laatuun. Kasvattajat pitivät pysyviä ihmissuhteita merkityksellisinä myös lasten näkökulmasta katsottuna. Lapset turvautuvat helpommin tuttuihin kasvattajiin, jos ryhmässä on sijaisia. Kasvattajien oikean lukumäärän koettiin olevan edellytys lämpimälle vuorovaikutukselle, koska usean lapsen huomioiminen samanaikaisesti on haastavaa, eikä omaa työtään välttämättä voi tehdä haluamallaan tavalla.

Turvallisuus on osa lämmintä vuorovaikutusta ja struktuuri tukee sitä ja henkilökunnan pysyvyys on kyllä siellä taustalla.

Kasvattajien vuorovaikutussuhteita lapsiin on havainnointu ja arvioitu erilaisilla pedagogisilla työmenetelmillä. Kasvattajat nostivat esiin menetelmänä läheisyyden kehän. (Liite 4.) Läheisyyden kehän tavoitteena on, että kasvattaja miettii jokaisen ryhmän lapsen kohdalla, kuinka paljon lapsi saa huomiota kasvattajalta päiväkotiarjessa. Läheisyyden kehää käytetään arvioimaan ryhmän kasvattajien omaa toimintaa, jotta jokainen lapsi tulisi kohdatuksi lämpimästi päivittäin. Tätä menetelmää on sovittu käytettäväksi koko päiväkotiyksikössä.

Kyllä. Senhän eteen tehdään töitä ryhmässäkin, tehdään niitä läheisyyden kehä pohdintoja, että jääkö jotkut lapset systemaattisesti sitten ulkoreunoille kaikilta meiltä. Tokihan se vähän vaihtelee just kenen kanssa ihan samanlailla, kun aikuisten kanssa

klikkaa, niin myös lasten kanssa klikkaa. Mutta että ei kävis niin, että joku lapsi jää meiltä kaikilta kolmelta huomiotta.

Toimintakauden alussa kasvattajat kertoivat ottaneensa tiimissään käyttöön työmenetelmän, jossa jokainen kasvattaja oli miettinyt vähintään yhden positiivisen asian jokaisesta ryhmän lapsesta. Menetelmän avulla havaitaan lapset, jotka ovat kasvattajilta jääneet vähemmälle huomiolle. Myös lapsen mahdollinen tuen tarve tulee näin paremmin huomioitua esimerkiksi pienryhmien suunnittelussa ja toteutuksessa.

Me syksyllä käytiin läpi lapset sillain, et jokainen mietti yhden positiivisen asian siitä lapsesta. Niin se oli mun mielestä kanssa sellanen herättelevä, koska siinäkin tuli esiin, puhuttiinkin siitä, että oli tosi paljon helpompi miettiä, että mitä toi lapsi ei osaa. Oli tosi vaikee välillä joidenkin lasten kohdalla miettiä, että mitä mä kirjoitan jotain positiivista, että se oli aika herättelevää. Se oli niin kuin semmonen onnistuminen mun mielestä joka liittyy tohon vuorovaikutukseen ja just siihen, miten me nähdään lapset.

Kasvattajat tiedostavat vuorovaikutuksen tärkeyden ja sen laadun merkityksen lapsen jokapäiväisissä kohtaamisissa. Läsnä oleva ja empaattinen kasvattaja havainnoi lapsen yksilölliset tarpeet ja auttaa lasta siirtymään eteenpäin tilanteen vaatimalla tavalla. Kasvattajan lapsituntemus, pienryhmätoiminta sekä kasvattajien pysyvyys ovat oleellisia tekijöitä vuorovaikutuksen laadun näkökulmasta katsottuna.

6.6.3 Kasvattajien välisen vuorovaikutuksen laatu

Kasvattajat toivat haastattelussa ilmi toimivan tiimityön merkityksen ja vaikutuksen lämpimän vuorovaikutuksen toteutumiseksi. Kasvattajien välisen laadukkaan vuorovaikutuksen koetaan olevan edellytys toimivalle tiimityölle. Toimiva tiimityö sisältää arvostavan ja toista kunnioittavan avoimen ilmapiirin, mikä heijastuu väistämättä lapsiin ja edesauttaa lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista.

Tiimissä meidän aikuisten kesken hyvä, lämmin ja avoin suhtautuminen toisiinsa, niin sehän aina säteilee siihen, miten me lapset kohdataan.

Lämmintä vuorovaikutusta edistävänä tekijänä kasvattajat nostivat päiväkodin toimintakulttuurin. Varhaiskasvatuksen opettajan vastuu tiiminsä toiminnasta nousi lämmintä vuorovaikutusta edistävänä tekijänä. Yhteisiä keskusteluja voidaan käydä esimerkiksi siitä, miten kohdataan lapsi ja mitä se tarkoittaa käytännössä. Haastattelussa nousi tärkeäksi aiheeksi vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen. Salliva ja avoin keskustelukulttuuri edesauttaa kasvattajatiimin lämmintä vuorovaikutusta. Esimerkkinä kasvattaja kertoi työurallaan puuttuneensa toisen kasvattajan toimintaan. Kasvattaja näkee tärkeäksi tavan, jolla vaikeista asioista puhutaan. Kasvattaja sanoi pohtineensa sitä, kuinka eri tavalla jokainen kasvattaja ymmärtää vuorovaikutuksen laadun ja hyvän kasvatuksen. Jokainen kasvattaja katsoo näitä asioita omista lähtökohdistaan ja taustalla vaikuttaviin erilaisiin syihin.

Joo kyllä mä sanoisin, että se lähtee meistä aikuisista, et meidän pitää pohtia omaa työtämme, ja puhua ne auki omat arvot ja asenteet siellä tiimisopimuksessa ja tiimeissä ylipäätään.

Jotenkin mä ite opettajana ajattelen, että mä oon ite vastuussa, että tää ryhmä, missä mä oon, niin mun pitää allekirjottaa se mitä siellä tapahtuu. Niin mä ainakin itse puutun siihen, jos joku puhuis epäkunnioittavasti lapsille tai se käytös olis semmosta ei vasun mukasta, ni tottakai mä heti puuttusin.

Kasvattajat toivat esiin, kuinka tärkeää on jokaisen työntekijän tietoisuus omasta työnkuvastaan. Myös kasvattajien joustaminen työssään nähtiin auttavan esimerkiksi haastavassa ja jumiutuneessa tilanteessa lapsen kanssa. Tämä mahdollistaa kasvattajien mielestä lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista.

Vuorovaikutukseen vaikuttaa myös yleinen toiminta, onko selkeää, että kaikki tietää mitä tehdään. Sillä on vaikutusta, jos tiimi ei tiedä minne mennään mitä tehdään ja miten ollaan. Aikuisten mieliala vaikuttaa ja heijastuu lapsiin ja vuorovaikutukseen lasten ja aikuisten välillä.

Kasvattajien välisen vuorovaikutuksen laadulla ja työn toimivuudella on suuri merkitys lämpimän vuorovaikutuksen toteutumiselle varhaiskasvatuksessa. Laadukas vuorovaikutus kasvattajien välillä heijastuu lapsiin, kasvattajatiimin toimivuuteen sekä työilmapiiriin. Kasvattajien välinen hyvä vuorovaikutus edesauttaa kasvattajan ja lapsen välisen lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Käsitlemme johtopäätöksissä opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin vastanneita tutkimustuloksia suhteessa muualla aiheesta tutkittuun tietoon. Tuloksista nousee esiin, että lämmin vuorovaikutus ilmenee varhaiskasvatuksessa monipuolisina ilmiöinä. Kasvattajan lämmin vuorovaikutus koostuu muun muassa läsnäolona, sensitiivisyytenä, tunneälynä, kohtaamisena ja sitoutumisena vuorovaikutukseen. Kasvattajan käyttämä kosketus, sanattoman ja sanallisen viestinnän yhteneväisyys sekä vuorovaikutustaidot nähtiin tärkeässä osassa lämpimän vuorovaikutuksen toteutumiseksi.

Kasvattaja, joka käyttää tietoisesti lämpimän vuorovaikutuksen mahdollistavia tekijöitä omassa toiminnassaan, voidaan sanoa olevan lämmintä vuorovaikutusta käyttävä kasvattaja. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että lämmin vuorovaikutus voi myös kasvattajan toimesta toteutua, vaikka jokin lämpimän vuorovaikutuksen piirteistä jäisi vähäiseksi tai puuttuisi kokonaan. Lämpimän vuorovaikutuksen mahdollistavaksi tekijöiksi nousi kasvattajan vuorovaikutustaidot, lapsituntemus sekä kasvattajien välisen vuorovaikutuksen laatu. Johtopäätöksissä yhdistetään havainnoinnin ja ryhmähaastattelun tulokset.

Leskisenoja (2019, 56) mukaan lapsella on tarve tulla kohdatuksi, nähdyksi ja kuulluksi. Kohtaaminen on kasvattajan halua kohdata lapsi arvostavasti ja yksilöllisesti. Arvostuksen nähdään olevan tärkeä lämmintä vuorovaikutusta kannattelevana tekijänä. Lapsen äänelle ja ajatuksille tulee antaa tilaa ja arvostusta, jonka johdosta myös kasvattaja ansaitsee lapsen arvostuksen. (Laane & Saukkola 2018, 14–15.) On myös huomattavaa, että lapsi tekee useimmin aloitteita kasvattajille, jotka osoittavat arvostuksensa lapsen ajatuksille. Kiireetön kohtaaminen ja myönteisen kiinnostuksen osoittaminen ja uteliaisuus lapsen ajatukseen ja keskustelualoitteeseen tukee lämmintä vuorovaikutusta. Myönteinen uteliaisuus viestii lapselle, että kasvattajalle on merkityksellistä, mitä lapsi oikeasti ajattelee ja tuntee. (Laane & Saukkola 2018, 41.) Tuloksista voidaan päätellä, että kohtaaminen voi olla merkityksellistä lapselle.

Kohtaaminen kertoo lapselle, kuinka tärkeä hän on kasvattajalle. Kohtaamisesta syntynyt tunne voi kannatella lasta jopa koko päiväkotipäivän ajan.

Kasvattajan lämmintä vuorovaikutusta tukee kasvattajan läsnäolo, jossa kasvattaja pysähtyy lapsen kokemuksen äärelle ja on lapsia varten. Kasvattajan sijoittuminen fyysisesti lapsiin nähden on yhteydessä myös siihen, miten lapset voivat osoittaa hellyyttä tätä kohtaan oma-aloitteisesti (Ranta, 2021, 73). Tämä näkyy myös tuloksissa lasten toiminnassa, jossa lattialla istuva kasvattaja houkuttaa lapsia lähestymään ja ottamaan fyysistä kontaktia kasvattajaan. On huomattavaa, että lapset pyytävät apua ja ottavat enemmän kontaktia kasvattajaan, joka on fyysisesti läsnä tilanteessa ja osoittaa kiinnostuksensa lapsia kohtaan. Tuloksista voidaan päätellä, että läsnä oleva kasvattaja kykenee havainnoimaan tilanteita, joka mahdollistaa lapsen huomioimisen ja tukemisen. Vaikka kasvattaja ei pysty huomioimaan lapsen aloitteita heti, kasvattajan antama lupaus palata asiaan myöhemmin on tärkeää. Sanallisen lupauksen tekemällä kasvattaja vahvistaa lapsen tunnetta siitä, että hän on tärkeä ja hänet on huomattu. (Ranta 2021, 58.) Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kun kasvattaja on läsnä, lapsi saa mahdollisuuden tukeutua kasvattajaan tarvittaessa.

Tunneäly nousee esiin tuloksista tärkeänä lämpimän vuorovaikutuksen ilmiönä. Kasvattajan tunneäly on sitä, että kasvattaja osaa lukea tilanteita ja tukea lasta tilanteen edellyttämällä tavalla empaattisesti. Kasvattajan tunneälyä tukee kasvattajien tilannetaju ja joustavuus, joka mahdollistaa kasvattajien tilanteen eteenpäin viemisen lämpimästi ja turvallisesti sekä lasta kunnioittaen. Lapsi saa näin kasvattajan toiminnasta tunteen, että hänet hyväksytään omana itsenään. (Kangas ym. 2021, 123–125, 86.) Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tunneäly vaatii kasvattajalta muun muassa lapsituntemusta, jolloin kasvattaja kykenee tukemaan lasta yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tätä tukee kasvattajien pysyvyys ryhmässä.

Kasvattajan asettuminen lapsen tasolle ja tapa koskettaa lasta näyttäytyy mahdollistavan lapsen tunteiden käsittelemisen turvallisessa ympäristössä. Laane (2018) tukee päätelmää siitä, että kasvattajan on otettava vastuuta vuorovaikutuksen laadun ylläpitämisestä. Kasvattajan tulee tietoisesti tuoda

itsensä läsnä olevaksi meneillään olevaan tilanteeseen. Silloin kasvattaja kykenee tuntemaan ja tiedostamaan aisteillaan sen, mitä parhaillaan koetaan. (Laane & Saukkola 2018, 112.) Tuloksista nousseista havainnoista voidaan päätellä, että kasvattajan empaattisuus, lasten tunteiden hyväksyminen ja käsitteleminen yhdessä lapsen kanssa tukee lapsen tunnetaitojen kehittymistä.

Kasvattajan lämmintä vuorovaikutustapaa ilmentää kasvattajan sensitiivisyys, eli herkkyys. Sensitiivisyys näkyy tuloksissa vaihtelevana ilmiönä kasvattajien toiminnassa. Parhaimmillaan sensitiivisyyden toteutumista tukee se, kun kasvattaja ymmärtää ja näkee tilanteet lapsen näkökulmasta ja toimii tilanteessa rauhallisesti lasta tukien. Sensitiivisyys on kasvattajan tilannetajua, missä kasvattaja kohtaa lapsen herkkyydellä esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi tekee vahingossa virheen. Sensitiivinen kasvattaja luo positiivista ilmapiiriä sekä kannustaa lapsia osallistumaan toimintaan omista lähtökohdista käsin. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kun kasvattaja pitää ilmapiirin hyväksyvänä, lapsella on turvallista toimia omana itsenään.

Tutkimustuloksista löytyy myös ristiriitaa kasvattajan tilannetajussa ja sensitiivisessä kohtaamisessa. Kasvattaja toimii ensin sanomatta lapsille sanaakaan ja vaikuttaa lasten toimintaan kasvattajan haluamalla tavalla. Kasvattaja muuttaa lopulta omaa toimintaansa huomattavasti lapsen palautteen ja pysähtyy tämän jälkeen lasten kokemusten äärelle. Leskisenoja (2019, 103) painottaa kirjassaan, että kasvattajilta vaaditaan sensitiivisyyttä ja tilannetajua muun muassa havainnoidakseen tilanteita ja asettuakseen lapsen asemaan. Vaikka kasvattajalla saattaisi alusta asti olla hyvä ajatus toiminnan takana, keskusteleminen asioista lapsen kanssa toisi lapselle enemmän ymmärrystä kasvattajan toiminnasta. Keskustelu ja lasten mielipiteiden huomioiminen osoittaisi kasvattajan herkkyyttä, tilannetajua sekä kunnioitusta lasten autonomiaa kohtaan, joka tukisi lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista. Kasvattajan toiminnan muutoksesta voimme kuitenkin päätellä, että kasvattaja kykenee muuttamaan oman toiminnan suuntaa lämpimämmäksi omien oivallusten sekä lasten palautteen kautta.

Kasvattajan sitoutuneisuus toimintaan ilmenee tuloksista vahvana lämpimän vuorovaikutuksen tekijänä. Pelkistettynä sitoutuminen tarkoittaa tietoista

läsnäoloa ja antautumista käsillä olevaan hetkeen, joka osoittaa lapselle, että kasvattaja on läsnä juuri häntä varten (Ahonen, ym. 2021, 57). Sitoutunut kasvattaja pysähtyy lapsen äärelle, kuuntelee aktiivisesti sekä haluaa ymmärtää lapsen tulkintaa. Tärkeäksi ilmiöksi nousee sitoutumisen merkitys aitoon läsnäoloon, jonka tulisi kantaa kasvattajan toiminnassa koko päiväkotipäivän. Kasvattajan kokema merkityksellisyys siitä, että työtä tehdään lapsia varten, saattaa tukea kasvattajien tietoista sitoutumista hetkeen. Tästä voidaan päätellä, että kasvattajien tietoisuus sitoutumisen merkityksestä voi tukea lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista. Lämpimän vuorovaikutuksen heikentävänä tekijänä nousee kiire. Tämä vaatisi kasvattajalta asennoitumista tietoiseen kiireen ja hälinän poissulkemiseen mielestään.

Tuloksista voimme myös huomata, että kasvattajan sitoutumista voi estää, mikäli kasvattajan keskittyminen herpaantuu toisaalle hänen ollessaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja Wimanin haastattelu myös tukee päätelmää, sillä hänen kokee havainnoinnin olevan riittämätöntä, jos samalla joutuu tekemään jotain muuta oheistoimintaa (Tolonen, 2022, 24). Ranta (2021, 99) kertoo, että kun toiminta suunniteltu etukäteen, mahdollistaa se lasten aloitteet, reaktiot sekä tarpeet joustavasti toiminnan aikana. Tuloksista voidaan kuitenkin päätellä, että kasvattajat voivat sitoutua toimintaan, vaikka etukäteisvalmistelua ei olisi tehty. Mahdollinen valmistautuminen kuitenkin auttaa kasvattajaa sitoutumaan täysin hetkeen ja kiinnittämään huomiota enemmän lapseen, joka tukisi lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista.

Kasvattajan kosketus näyttäytyy tuloksissa hyvin vahvasti toistuvana lämmintä vuorovaikutusta tukevana tekijänä. Kasvattaja käyttää paljon kosketusta arjen eri tilanteissa. Kosketus on Seppäsen (2021) mukaan tunnetiloista viestimistä ja niihin vaikuttamista. Tarve koskettaa ja tulla kosketuksi on jokaisella ihmisellä. Koskettaminen voi esimerkiksi vuorovaikutustilanteessa auttaa säätämään lapsen käyttäytymistä ja tunnetiloja. Kosketuksella viestitään esimerkiksi arvostusta ja lämpöä. Se voi olla toisen huomiointia ohimennen pienellä hipaisulla tai turvaa ja rauhoittumista välittävää kosketusta olkapäähän. Myös yhteisymmärrystä ja ystävällisyyttä voidaan osoittaa kosketuksella. (Seppänen 2021, 89, 248–249.) Kasvattajat eivät nostaneet kosketusta lämmintä

vuorovaikutusta tukevana piirteenä, joka on ristiriidassa havaintojen kanssa. Johtopäätöksenä voidaan esittää kasvattajan käyttämän kosketuksen olevan mahdollisesti tiedostamatonta, tai kasvattajat eivät koe kosketusta niin merkittäväksi lämmintä vuorovaikutusta tukevaksi piirteeksi. Kosketus ei myöskään nouse Ahosen (2017, 94) lämmintä vuorovaikutustapaa käyttävän kasvattajan määritelmässä. Sen sijaan muita sanattoman viestinnän elementtejä löytyy lämpimän vuorovaikutuksen määritelmästä, kuten eleet, ilmeet ja äänensävy. Tolonen (2022, 24) kehottaakin kasvattajia tietoisesti opettelemaan sanatonta viestintää, jolloin se muuttuu vähitellen automaattiseksi työvälineeksi, eikä vie käyttäjältä huomiota ja energiaa niin paljon.

Tuloksista voidaan myös huomata, että kasvattajat osaavat käyttää esimerkiksi lempeää äänensävyä, hymyä ja kosketusta, mutta sen merkityksellisyyttä lämmintä vuorovaikutusta vahvistavana tekijänä ei välttämättä tunnisteta. Sen lisäksi sanattoman viestintä tulisi olla sopusoinnussa sanallisen viestinnän kanssa. Kasvattajat käyttävät paljon kannustusta ja kehumista lämpimän vuorovaikutuksen tukena. Tästä voidaan päätellä kasvattajien mieltävän positiivisen palautteen merkityksen lämmintä vuorovaikutusta tukevana tekijänä. Ja he myös käyttävät sitä tietoisesti työmenetelmänä.

Pienryhmätoimintaa käytetään ja hyödynnetään päivittäin varhaiskasvatuksen arjen eri tilanteissa. Karilan (2016, 26) mukaan lapsiryhmien koko vaikuttaa vuorovaikutussuhteiden määrään. Johtopäätöksenä voidaan ajatella, että pienryhmät mahdollistavat lapsen yksilöllisen kohtaamisen ja huomioimisen paremmin. Lämmintä vuorovaikutusta heikentävänä tekijänä näyttäytyy liian isot lapsiryhmät, joka ei mahdollista kaikille lapsille emotionaalista turvaa, hyväksyvää katsetta ja huolenpitoa. Tätä tukee Tolosen (2022) ajatus siitä, että liian iso lapsiryhmä saattaa johtaa lapsen kokemaan tunteeseen, ettei hänen tarpeensa ole merkityksellisiä. Lapsille tärkeintä on hänestä välittävät ja läsnä olevat aikuiset. (Tolonen 2022, 24.)

Ahonen (2017) mainitsee tilanteiden reflektoinnin tärkeyden yksin tai tiimin kanssa asioista, jotka tukevat tai estävät laadukkaan vuorovaikutuksen toteutumista. Ilmapiirin ollessa luottamuksellinen, kriittinen toiminnan tarkastelu yhdessä on helpompaa. (Ahonen 2017, 253.) Kasvattajan taito itse reflektoida

kriittisesti omaa vuorovaikutustapaa nousee tärkeänä tekijänä lämpimän vuorovaikutuksen edistäjänä. Lämmintä vuorovaikutusta heikentää kasvattajat, jotka eivät koe tärkeäksi kehittää omia vuorovaikutustaitojaan. Tästä voidaan päätellä, että kasvattajien lämpimän vuorovaikutuksen toteutumiseksi vaaditaan vahvaa ammatillisuutta, itsereflektion taitoa, sitoutumista ja tahtotilaa. Myös Ahonen (2017) vahvistaa tutkimuksessaan lämmintä vuorovaikutusta käyttävän kasvattajan tiedostavan oman kasvatustyyhinsä, sekä olevan myös herkästi halukas arvioimaan ja kehittämään omaa toimintatapaansa kasvattajana. (Ahonen 2017, 78). Kasvattajan oman toiminnan reflektion mahdollistaa myös lapselta saatu välitön palaute. Johtopäätöksellä voidaan ajatella, että kun kasvattaja toimii lapsen kanssa lasta kunnioittaen ja lämmintä vuorovaikutusta tukien, lapsi antaa toiminnallaan palautteen kasvattajalle. Lapsi osoittaa kasvattajalle arvostusta, läheisyyttä sekä luottamusta, mikäli kasvattaja on toiminnallaan sen ansainnut.

Lämmin vuorovaikutus ei ole vielä käsitteenä vakiintunut. Lämpimästä vuorovaikutuksesta puhuttaessa voidaankin ajatella sen olevan osa vuorovaikutuksen laatua, jolla on merkitys lapsen hyvinvoinnille, kasvuille ja oppimiselle. Kasvattajan lämpimän vuorovaikutuksen taustalla on kasvattajan oma kasvuympäristö, joka vaikuttaa kasvattajan omaan toimintaan kasvattajana. Myös tutkimukset ovat osoittaneet, että kasvattajien koulutuksella on merkitystä lapsen oppimisen ja kehittymisen kannalta (Fukkink & Lont 2007; Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford & Taggart 2004. Karilan 2016 mukaan). Laadukkaan koulutuksen omaavan kasvattajan on osoitettu pystyvän tarjoamaan lapselle entistä tukevampaa ja lämpimämpää vuorovaikutusta, joka vaikuttaa positiivisesti lapsen kehitykseen. Kasvattajan ammattitaitoa tukisi riittävän kattava koulutus. (OECD 2006. Karilan 2016, 26 mukaan). Tuloksista voidaan päätellä, että koulutus on yksi mahdollistava tekijä lämpimän vuorovaikutuksen toteutumiselle. Urban ym. (2011) kuitenkin muistuttaa, että koulutus ei kuitenkaan itsessään ole tae varhaiskasvatuksen laadulle (Karila 2016, 26).

Kasvattajien tietoisuutta lämpimän vuorovaikutuksen merkitykselle voitaisiin lisätä ammatillisten koulutusten sisällön muuttamisella niin, että koulutus sisältäisi enemmän vuorovaikutus- ja tunnetaitoihin syventävää opetusta. Lisäksi esimies voisi tukea työntekijöitä järjestämällä lisäkoulutuksia ja seminaareja,

joihin kasvattajilla on työajalla mahdollista osallistua. Myös työpaikan koulutuspäivät voisi enemmän keskittyä aiheisiin, joihin kasvattajat milloinkin tuntevat tarvitsevansa lisäkoulutusta. Kirjallisuuden lukeminen voisi myös tukea kasvattajien ammatillisuutta. Kirjallisuuteen perehtyminen ja sen reflektointi työajalla voisi mahdollistaa yhteisen keskustelun synnyttämistä ja ajatuksen vaihtoa. Ahonen (2017, 252–253) myös toteaa vuorovaikutustaitojen harjoittelun olevan tärkeää ja näkee nimenomaan kouluttautumisen sekä kirjallisuuden edesauttavan vuorovaikutuksen harjoittelussa. Ammatillisesti voisi olla hedelmällistä, mikäli kasvattajat voisivat jakaa niin isoja kuin pieniäkin onnistumisia ja haasteita yhdessä. Yhteisessä reflektiossa ja keskustelussa voi syntyä uusia oivalluksia, toimintatapoja sekä halua kehittyä omassa työssään kohti lämmintä vuorovaikutusta.

8 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkiessamme havainnoinnin avulla lämpimän vuorovaikutuksen ilmenemistä lapsen ja kasvattajan välillä, tuli meidän huomioida aineiston luotettavuus ja eettisyys. Luotettavuutta tuki suunniteltu videointi, jolloin havainnointiin jäi aikaa ja aineistoon pystyttiin palaamaan aina uudelleen. Myös pienet eleet ja ilmeet tulivat paremmin huomioiduksi. Samoin selkeät teemat, joita tilanteista tutkimme, olivat teoreettisesti tiedossamme. Teoreettiset teemat olivat esillä havainnointirungossa sekä ryhmähaastattelun kysymykset olivat tiedossa myös haastateltavilla etukäteen. Ennen varsinaisia haastatteluja pyysimme kommentteja ryhmähaastattelun kysymyksiin kolmelta varhaiskasvatuksen ammattilaiselta. Viimeistelimme vielä palautteiden pohjalta kysymykset lopulliseen muotoonsa. Ryhmähaastattelussa käytimme hyödyksi ääninauhuria, josta litteroimme haastattelun jälkikäteen tekstiksi. Ennen videokuvaamista perehdyimme videokameran ja ääninauhurin käyttöohjeisiin, jotta itse kuvaustilanne sekä ryhmähaastattelu sujuisivat mahdollisimman mutkattomasti.

Tutkimuksen eettisyyttä huomioimme hakemalla asianmukaiset luvat Tampereen kaupungilta. Tutkimusluvan lisäksi sovimme suullisesti päiväkodin henkilöstön kanssa tutkimuksen toteuttamisesta. Lasten huoltajilta pyysimme luvat saatekirjeessä (liite 3) ennen aineiston keruuta. Päiväkotiryhmien kasvattajat keräsivät luvat vanhemmilta ja kertoivat havainnoitaville lapsille, miksi päiväkotiin tullaan kuvaamaan. Näihin valintoihin päädyimme vallitsevan koronatilanteen ja Tampereen kaupungilta tulleiden ohjeistusten vuoksi. Tutkijoiden kokopäivätyö ei mahdollistanut lupien keräämistä itse paikan päällä. Jälkikäteen ajateltuna olisimme voineet tavata lapset ennen havainnointia esimerkiksi Teams-yhteyden välityksellä, jotta olisimme tulleet lapsille tutuiksi etukäteen havainnoinnin sujuvuutta ajatellen.

Tutkimukseen osallistuminen perustui täysin vapaaehtoisuuteen. Ronkainen ym. (2011, 35) kertoo tutkimusetiikan alkavan siitä, kun tutkittavien tiedossa on, mihin heidän tietojansa käytetään. Tutkimusaineisto säilytettiin asianmukaisesti ja aineisto hävitettiin opinnäytetyön valmistuttua, eikä aineistoa käytetty muuhun tarkoitukseen. Opinnäytetyö toteutettiin anonyymisti, eli siitä ei voi tunnistaa

päiväkotia, ryhmää eikä yksittäisiä lapsia tai kasvattajia. Huomioitava oli myös aineiston riittävyys. Alkuperäisenä suunnitelmana oli kuvata yhdeksää kasvattajaa, mutta päädyimme havainnoimaan vain seitsemää kasvattajaa poissaolojen vuoksi.

Kolmen tutkijan keräämä aineisto, analysointi sekä niiden tulkitseminen erikseen ja yhdessä sekä vertailu keskenään toivat luotettavuutta ja kokonaisvaltaista ymmärrystä tutkitusta aiheesta. Käytetyn aineistonkeruumenetelmän tarkkuus varmistettiin useammalla havainnointikerralla. Eskola ja Suoranta (2003, 213) toteaaakin, että eri aikoihin sijoittuva havainnointi varmistaa ilmiön pysyvyyden. Litteroidessa tuloksia oli tärkeää, että emme antaneet omien mielipiteiden tai tunteiden vaikuttaa tulosten tulkitsemisessä.

Opinnäytetyön prosessin aikana huomasimme oman ammatillisuuden näyttäytyvän sekä heikkoutena että vahvuutena. Vahvuutena se näkyi siinä, että havaintomme olivat useine yhteneväisiä kaikilla kolmella tutkijalla. Ammatillisuus näkyi myös siinä, että ilman havainnointirunkoakin olisimme havainneet aineistosta tutkimuksen kannalta oleellisia lämpimän vuorovaikutuksen piirteitä. Heikkoutena ammatillisuus näkyi siten, että tilanteiden ja käsitteiden yksityiskohtainen ja teoreettinen avaaminen meinasi ajoittain unohtua. Ajoittain oli haastavaa kirjoittaa ymmärrettävästi meille itsestäänselvistä asioista sellaiselle lukijalle, joka ei ole perehtynyt tutkittavan aiheen käsitteisiin.

Tutkimustuloksia analysoidessa tuli huomioida, ettei yksittäisen kasvattajan vuorovaikutustapa tullut tunnistetuksi, varsinkin jos vuorovaikutuksen laatu olisi heikkoa. Eettisyys liittyi vahvasti aiheeseen, juuri sen sensitiivisyydestä johtuen, joten tätä pohdimme koko prosessin ajan. Koimme aiheen olevan merkityksellinen ja saavutetun tiedon avulla halusimme ennen kaikkea kehittää vuorovaikutuksen laatua. Eettisiin peruskysymyksiin tutkimusaiheen valinnassa liittyy keskeisesti se, onko tutkimuksesta saatava tieto eettisesti perusteltavissa. Keskeisenä pyrkimyksenä tieteellisellä tutkimuksella on kehittää ja vaikuttaa myönteisesti ihmisten ja ympäristön elinoloihin. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom–Yläne & Paavilainen 2011, 35.)

Koko prosessi oli mielestämme tutkimusetiikan ja hyvän tieteellisen käytännön suhteen onnistunut, mikä lisää tutkimuksen laatua sekä luotettavuutta. Laadun arviointi mahdollistuu, kun eettiset kysymykset huomioidaan koko tutkimusprosessin ajan. Lisäksi tutkimustulosten tulee nousta aineistosta käsin ja aineiston analyysin tulee olla huolellista, kunnioittavaa sekä perusteltua. (Ronkainen ym. 2011, 142.) Näihin asioihin kiinnitimme huomiota koko prosessin ajan. Jokainen prosessin vaihe käsiteltiin avoimesti, rehellisesti ja tarkasti. Ronkaisen ym. (2011) mukaan edellä mainitut prosessin vaiheet ilmentävät hyvää tieteellistä käytäntöä. Sen lisäksi tutkimuksen validiteettia lisää avoimuuden korostaminen. (Ronkainen ym. 2011, 152.) Olemme mielestämme onnistuneet tuomaan lämmintä vuorovaikutusta ilmiönä esiin monesta eri näkökulmasta. Tuloksista huomattiin, että lämmintä vuorovaikutusta esiintyy monipuolisesti varhaiskasvattajien toiminnassa. Tulokset myös puhuivat sen puolesta, että vuorovaikutuksen laadulla on suuri merkitys varhaiskasvatuksessa.

Loppupäätelmänä voimme todeta tutkimuksemme aiheen olleen onnistunut, ajankohtainen ja motivoiva oman ammatillisuuden kannalta. Koko prosessin voi sanoa olleen kehittävä. Prosessin aikana opimme paljon tiimityöskentelystä, ja meiltä vaadittiin paljon resilienssiä päästä ilmenneistä vaikeuksista eteenpäin. Tiimityöskentely kuitenkin näytti vahvuutensa, ja tuimme toisiamme haastavinakin hetkinä. Avoimuus tiimin kesken auttoi asioiden puheeksi ottamisessa ja prosessin etenemisessä. Korona-aika ja sen vaikutukset prosessin kulkuun aiheutti aikatauluongelmia myös prosessin loppuvaiheessa. Myös tutkijoiden omassa elämässä oli elämään kuuluvia vastoinkäymisiä, mikä puolestaan hidastutti prosessin kulkua. Hankaluuksia aiheutti lisäksi kolmen tutkijan yhteisen ajan löytäminen. Tutkimusta tehtiin paljon etäyhteydellä, mutta yhteisiä kokoontumisia pyrittiin kuitenkin järjestämään tarpeen mukaan. Usko omaan tekemiseen pysyi vahvana kaikilla loppuun asti, ja voimme todeta olevamme tyytyväisiä lopputulokseen.

9 POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUS

Kasvattajien lämmin vuorovaikutus toteutuu varhaiskasvatuksessa monipuolisesti. Näkisimme aamun ensikohtaamisen kannattelevan lasta jopa koko päiväkotipäivän ajan. Lapsen näkökulmasta katsottuna turvallisen ja tutun kasvattajan kohtaaminen kertoo lapselle, että häntä on odotettu ja hän on tärkeä osa lapsiryhmää. Jokaisen kasvattajan tulisi käyttää kohtaamisissa sanallisia ja sanattomia viestejä tietoisesti vahvistaakseen lapsen tunnetta siitä, kuinka merkityksellinen lapsi on kasvattajalle. Näin syntyisi kokemus molemminpuolisesta kohtaamisesta. Näemme, ettei kohtaamisen kestolla ole niin suurta merkitystä lapselle, vaan sillä, miten lapsi tulee kohdatuksi ja millaisen yhteyden kasvattaja saa luotua lapseen. Uskomme, että lämmintä vuorovaikutustapaa käyttävälle kasvattajalle yhteyden muodostaminen lapsen kanssa on helpompaa. Lapsi ikään kuin leimautuu välittävään kasvattajaan, joka on huomannut ja hyväksynyt hänet omana itsenään. Välittävän kasvattajan puoleen lapsi tukeutuu varmasti myös jatkossa.

Varhaiskasvatuksen opettajan vastuu tiiminsä toiminnasta ei poissulje jokaisen kasvattajan henkilökohtaista vastuuta omasta toiminnastaan ja tavastaan olla vuorovaikutuksessa. Lähtökohtana on tiimin avoin ja luottamuksellinen keskustelukuluttuuri, jossa uskalletaan ottaa vaikeitakin asioita rohkeasti puheeksi. Kasvattajan taito antaa ja vastaanottaa positiivista, kriittistä sekä rakentavaa palautetta tulisi nähdä mahdollisuutena kehittää omia vuorovaikutustaitojaan. Kasvattajan oma tahto ja halu kehittää sekä kehittyä on varmasti tärkein tekijä ammatilliselle kehittymiselle. Kehittävä työote tulisi nähdä kaikille kuuluvaksi ja omaa osaamista olisi hyvä jakaa myös muille.

Kasvattajien ymmärrystä lämpimän vuorovaikutuksen merkityksellisyydestä varhaiskasvatuksessa voisi lisätä palaamalla Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ääreen yksin, tiimissä tai koko työyhteisön kanssa, sekä nostamalla sieltä esiin ne asiat, joita edellytetään laadukkaan vuorovaikutuksen toteutumiseksi. Työvälineinä näemme lisäksi kasvattajien toivomat vuorovaikutuskoulutukset ja syksyllä 2021 voimaan tulleen ilmoitusvelvollisuuden (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 57a§). Toivomme ilmoitusvelvollisuuden

vaikuttavan jokaisen varhaiskasvattajan oman vuorovaikutuksen itsereflektointiin. Mielestämme tämä on vahva viesti myös siitä, kuinka tärkeää aikaa lapsuus on. Meillä varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on suuri vastuu lapsen hyvän kasvuympäristön luomisesta ja ylläpitämisestä.

Rohkeus muuttaa perinteisiä toimintatapoja, esimerkiksi uuden työtavan kokeileminen, voi toteutuessaan luoda kasvattajalle innostusta ja uutta näkökulmaa työhön. Suunnitellusta toiminnasta ja rutiineista poikkeaminen olisi lasten aloitteita huomioivaa ja lapsia osallistavaa lapsilähtöistä toimintaa. Mielestämme kasvattajan käyttämä huumori ja höpsöttely luo lämmintä, miellyttävää ja houkuttelevaa ilmapiiriä, johon lasten on helppo yhtyä. Kasvattaja voisi ottaa jokapäiväiseen käyttöönsä pienet positiiviset eleet, koska niiden merkitys on lapselle suuri. Ei vaadita suuria tekoja, vaan jo pieni hymy vahvistettuna lämpimällä arvostavalla katseella on vaikutukseltaan valtava. Näin lapsen tunne siitä, että päiväkodissa on hyvä olla, vahvistuu.

Tulevina varhaiskasvatuksen sosionomeina on sydämenasiamme toimia työssämme lämpimän vuorovaikutuksen ja toimivan tiimityön merkityksellisyyden esiin nostajina ja puolesta puhujina. Koemme sosionomikoulutuksen vahvistaneen vuorovaikutustaitojamme entisestään. Varhaiskasvatuksen sosionomin sosiaalipedagoginen tehtäväkuva varhaiskasvatuksessa sisältää myös yhteisön toimintakulttuuriin liittyviä hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden näkökulmia. Hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden näkökulmat koskevat lapsen, lapsiryhmän sekä tiimien, eli koko kasvatusyhteisön toimintakulttuurin vahvistamista ja kehittämistä. (Talentia n.d.) Kehittämisen sekä vahvistamisen näkökulmat nousevat vahvasti esiin koulutuksessamme. Aidosti kohtaamalla, toisistamme huolta pitämällä, asioiden puheeksi ottamisella ja rohkeudella luodaan yhteistyöllä innostusta, motivaatiota ja hyvinvointia.

Laadullisen tutkimuksemme havainnoinnin toteuttaminen videoimalla oli uusi ja merkittävä kokemus. Videointi myös mahdollisti havaintojen ääreen palaamisen uudelleen aina tarvittaessa. Palaamalla aineiston pariin löysimme uusia havaintoja, joihin emme olleet kiinnittäneet aiemmin huomiota. Videointi sai meidät pohtimaan myös omia vuorovaikutus- ja työtapojamme sekä sitä, miten paljon asioita, esimerkiksi lapsen aloitteita, jää arjessa väistämättä kasvattajilta

huomaamatta. Oli lisäksi hienoa huomata, kuinka kasvattajat tekivät työtään suurella sydämellä ja kohtasivat lapsia lämpimästi. Havainnoidessa kasvattajia nousi vahva tunne siitä, että lapset ovat kasvattajille tärkeitä ja ainutlaatuisia. Kasvattajien mahdollisuus osallistua ryhmähaastatteluun vaikutti olevan heille merkityksellinen ja hieno tilaisuus käydä vastavuoroista ja reflektoivaa keskustelua lämpimästä vuorovaikutuksesta ja sen merkityksestä. Opinnäytetyön otsikko myös puhukoon puolestaan. Lasten tulee olla varhaiskasvatuksessa kasvattajien keskiössä. Toivomme jokaisen varhaiskasvatuksen ammattilaisen ymmärtävän ja olevan ylpeä siitä, miten merkityksellisiä he ovat lapsen elämässä.

Ryhmäkeskustelussa nousi videointi mahdollisuutena oman työn kehittämiseen. Näemme oman työn itsereflektoinnin ja kehittämisen kannalta videoinnin hyvänä apuvälineenä. Lämmintä vuorovaikutusta on tutkittu mielestämme vähän, ja havainnointimenetelmänä videointi on antoisa ja antaa kokonaisvaltaisen kuvan varhaiskasvatuksen arjesta sekä kasvattajien ja lasten välisestä vuorovaikutuksesta. Videointi kertoo enemmän kuin tuhat sanaa ja mahdollistaa tutkijan keskittymisen tilanteessa havainnoitiin muistiinpanojen tekemisen sijaan. Lisäksi aineiston pariin on helppo palata uudestaan, jolloin on mahdollista huomioida asioita, jotka ovat saattaneet aikaisemmin jääneet huomaamatta.

Tutkimusta tehdessämme meille nousi myös useita ideoita jatkotutkimuksesta oman aiheemme ympäriltä. Voisi olla mielenkiintoista syventyä tarkemmin lämpimän vuorovaikutuksen erityspiirteisiin ja perehtyä siihen, miksi tietynlainen vuorovaikutus koetaan lämpimänä sekä toimivana ja mitkä esimerkiksi psykologiset, sosiologiset ja pedagogiset teoriat tätä tukevat. Haastattelu aineistomme oli kerätty kasvattajilta, mutta myös lapsilta olisi mahdollista kysyä, että ”Minkälainen on mukava aikuinen?” tai ”Mitä mukavat aikuiset tekevät?” Lasten vastauksista saattaisi löytyä erilaisia näkökulmia kasvattajien lämpimään vuorovaikutukseen. Erilaisten vuorovaikutuskoulutusten merkitystä ja vaikuttavuutta voisi myös tutkia kyselemällä kasvattajilta ajatuksia ennen ja jälkeen käydyn koulutuksen.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, L. & Roos, P. 2019. Iloa ja oivalluksia! Pedagogiikan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Vaasa: Liisa Ahonen & Piia Roos.

Ahonen, L. & Roos, P. 2021. Untuvikot. Jyväskylä: PS-kustannus

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8.painos. Tampere: Vastapaino.

Fukkink & Lont 2007; Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford & Taggart 2004. Teoksessa Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus: Tilannekatsaus toukokuu 2016 Opetushallitus.

Grönfors, M. 1985. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. 2.painos. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 18.painos. Tampere: Kirjayhtymä Oy.

Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusu vuori. J. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Kangas, J., Karlsson, L. & Lastikka, A-L. 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus: Tilannekatsaus toukokuu 2016. Opetushallitus.

Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laane, T. & Saukkola, K. 2018. Näe sydämellä. Luo arvostava yhteys lapseen. 2. painos. Vantaa: KirsiConsulting Oy.

Leskisenoja, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2019. Varhaisten kokemusten vaikutus aivojen kehitykseen. Luettu 18.10.2021. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/varhaisten-kokemusten-vaikutus-aivojen-kehitykseen/>

Marjanen, P. & Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia – sarja 4. Helsinki: International Methelp Ky.

OECD. 2006. Starting Strong II: Early Childhood Education and Care. Teoksessa Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus: Tilannekatsaus toukokuu 2016. Opetushallitus.

Opetushallitus (OPH). 2019. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Helsinki: Punamusta Oy.

Opetushallitus. Varhaiskasvatus. Luettu 4.5.2022 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>

Puusa, A. 2020. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudemus Oy.

Ranta, S. 2021. Kasvun juuret. Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ronkainen, S, Pehkonen, L., Lindblom–Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.

Seppänen, M. 2021. Tunnetaidot voimavarana. Opas sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Talentia. N.d. Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtäväkuva. Luettu 12.5.2022. <https://www.talentia.fi/talentia/talentian-tavoitteet/talentia-vaikuttaa-varhaiskasvatuksessa/varhaiskasvatuksen-sosionomin-tehtavakuva/>

Tolonen, P. 2022. Sanoja tehokkaampaa. Sanaton viestintä tavoittaa lapset ja aikuiset. Teoksessa Seppälä–Vessari, E. (toim.) Slalli. Suomen Lastenhoitoalan Liiton jäsenlehti (1). Luettu 4.5.2022.

Trogen, T. 2020. Positiivinen kasvatus. 2.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Urban, M., Vandenbroeck, M., Peeters, J., Lazzari, A. & Van Laere, K. 2011. Teoksessa Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus: Tilannekatsaus toukokuu 2016. Opetushallitus.

Valtonen, A. & Viitanen, M. 2020. Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmetodina. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudemus Oy.

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540. Luettu 24.10.2021. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatuslaki

LIITTEET

Liite 1. Havainnointirunko

Havainnoitava asia	Mitä havainnoidaan?	Ohjattu tuokio/pienryhmä	Siirtymätilanne	Ruokailu	Ulkoilu	Leikki
Aikuisen herkkyys	Suhtautuu lapsiin empaattisesti ja pysähtyy lasten kokemusten äärelle. Helposti lähestyttävä					
	Antaa positiivista palautetta usein ja aidosti sekä rohkaisee ja kannustaa lapsia					
Lapsen autonomian kannattelu	Tunnistaa lasten yksilölliset tarpeet ja tukee lapsia riittävästi tilanteen edellyttävällä tavalla					
	Turvaa lapsille riittävästi tilaa olla oma itsensä ja antaa lapsille tilaa toimia itsenäisesti tarvittaessa lasta tukien					
Lapsen palautteen vastaanottaminen	Kuuntelee lapsia arvostavasti ja pyrkii tavoittamaan lasten tulkinnat tilanteesta					
	Muuttaa toimintaansa lapsen tarpeiden mukaisesti. Ottaa huomioon lapsen osallisuuden					

Mukaihen Ahonen, L.& Roos, P. 2021.

Liite 2. Ryhmähaastattelukysymykset

1. Mistä asioista mielestäsi muodostuu lämmin vuorovaikutus?
2. Mikä estää lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisen päiväkodin arjessa?
3. Mikä mahdollistaa lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisen päiväkodin arjessa?
4. Mitä esimerkkejä tulee mieleesi onnistuneesta tai epäonnistuneesta vuorovaikutuksesta?
5. Miten ilmoitusvelvollisuus on vaikuttanut omalla kohdallasi lämpimän vuorovaikutuksen toteutumiseen?

Liite 3. Saatekirje

Hyvät vanhemmat!

Olemme kolme sosionomi opiskelijaa Tampereen Ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyömme aiheena on tutkia ryhmän lasten ja varhaiskasvattajien välistä vuorovaikutusta. Lähestymme tutkimusta lämpimän vuorovaikutustavan kautta. Opinnäytetyötä varten keräämme aineistoa kirjaamalla havaintojamme sekä videoimalla päiväkodin arjen eri tilanteita esimerkiksi vapaata leikkiä, ruokailua ja ohjattuja toimintoja. Pyydämmekin luvan teiltä huoltajilta kuvaamiseen ja havainnointiin teidän lapsenne päiväkotiryhmässä. Tulemme keräämään aineiston _____ välisenä aikana.

Osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Opinnäytetyö toteutetaan anonyymisti eli siitä ei voi tunnistaa päiväkotia, ryhmää eikä yksittäisiä osallistujia. Keräämämme aineisto säilytetään asianmukaisesti ja tutkimusaineisto hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Lapseni _____

saa osallistua tutkimukseen _____

ei saa osallistua tutkimukseen _____

Liite 4. Läheisyyden kehä

Liisa, A & Roos, P. 2019. Iloa ja oivalluksia! Pedagogiikan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

